

TYÖELÄMÄN NÄYTTÖTUTKINTOJEN ARVIOINTI

**Eija Haapio
Tiia Hämäläinen**

**Kehittämishanke
Maaliskuu 2007**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

26.3.2007

Tekijä(t) HAAPIO, Eija HÄMÄLÄINEN, Tiia	Julkaisun laji Kehittämishanke	
	Sivumäärä 47	Julkaisun kieli suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi TYÖELÄMÄN NÄYTTÖTUTKINTOJEN ARVIOINTI Liiketalouden perustutkinnon arvioinnin kehittämishanke		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajakorkeakoulutus		
Työn ohjaaja(t) PIETILÄINEN, Hannele		
Toimeksiantaja(t)		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Työelämän tutkintojen tavoitteena on näyttää ammatillinen osaaminen työssä. Näyttöjä toteutetaan kuitenkin oppilaitosympäristössä, jolloin ne eivät kaikilta osin vastaa tavoitteita. Työssä tarkasteltiin suomalaista näyttötutkintojärjestelmää ja työelämässä vaadittavan osaamisen arviointia. Tarkasteltavana näyttötutkintona käytettiin liiketalouden perustutkinnon, merkonomien perusosan näyttöjen arviointia. Laaja-alaisena tutkintona edellä mainittu tutkinto on koettu haastavaksi toteuttaa työelämässä. Lisäksi työssä kuvataan työpaikoilla järjestettävien näyttöjen arviointikoulutusta.</p> <p>Tutkimus oli kehittämishanke, jossa tutkijat osallistuivat tutkittavana olevan ongelman ratkaisemiseen Jyväskylän aikuisopistossa. Lisäksi tutkijat suorittivat yhden opintoviikon laajuisen arvioijakoulutuksen oppilaitoksessa sekä osallistuivat konkreettisesti näyttöjen arviointiin.</p> <p>Tutkimuksen tuloksina saatiin arvioinnista ja ohjauksesta kiinnostuneita henkilöitä yrityksistä mukaan yhden opintoviikon laajuiseen arviointikoulutukseen. Lisäksi koulutuksen suorittaneet henkilöt arvioivat koulutuksen aikana vähintään yhden näytön. Arviointikoulutus oli mahdollista suorittaa myös verkko-opintoina ns. ammattipassina, joka toteutettiin Jyväskylän aikuiskoulutuksen Optima- alustalla. Arviointikoulutus tuotteena toteutui ja arvioijaverkostoon saatiin lähes parikymmentä henkilöä yrityksistä mukaan.</p> <p>Arviointikoulutuksesta saadut kokemukset olivat myönteisiä. Koulutus oli suunniteltu helppotajuiseksi, jossa näyttötutkintojen filosofia ja keskeiset painopisteet korostuivat. Verkkokoulutus osoittautui suurimmalle osalle sen suorittaneista helpoksi. Koulutuksen palautteissa kehittämistarpeena nähtiin laajempi kahden opintoviikon laajuinen koulutus, jossa mm. yhteinen ja yhtäläinen maakunnallinen koulutus selkeyttäisi ja raamittaisi niin yritysten kuin näyttöjen järjestäjienkin arviointikäytäntöjä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) näyttötutkinnot, arviointi, oppiminen		
Muut tiedot		

Author(s) HAAPIO, Eija HÄMÄLÄINEN, Tiia	Type of Publication Development project report	
	Pages 47	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title COMPETENCE BASED EXAMINATIONS AND EVALUATION		
Degree Programme Teachers' Programme		
Tutor(s) PIETILÄINEN, Hannele		
Assigned by		
Abstract Goals in modern work life is to show the professional skills of employees in real work. Way of proofing these skills are competence based examinations. However, environment to implement these examinations in colleges is unfortunately very common. Purpose of this research was to develop competence based examinations concerning basically evaluation of these examinations. The way to teach people of companies to evaluate competence based examinations was a real challenge both to the college and us, students of teachers' programme. College of Jyväskylä Adult Education arranged these competence based examination evaluation studies in spring of 2006. This was a development project which was based on two projects of Jyväskylä Adult Education College starting in autumn 2005. There were many meetings during these projects and finally we and about ten students of different companies graduated in evaluation course of one credit. Results of this project were a new evaluation study of competence based examination and marketing these examinations to different companies. It was possible to accomplish these studies in multi-studies, both in college and on internet. In addition, a lot of new ideas and a network of evaluation were born to help Adult College in their future examinations. Experiences were positive. Feedback collecting from students was mainly good and studies were quite easy to accomplish. The main things concerning competence based examinations and their evaluations were generally understood. Need to arrange a new, longer study was raised among the feedback.		
Keywords competence based examinations, evaluation, learning		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
1.1 KEHITTÄMISHANKKEEN TAUSTAA	3
1.2 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET JA RAJAUKSET	5
1.3 KEHITTÄMISRAPORTIN RAKENNE JA HANKEPROSESSIN KUVAUS	6
1.4 JYVÄSKYLÄN AIKUISOPISTO, HALLINNON JA KAUPAN YKSIKKÖ	7
2 ARVIOINNIN OPPIMINEN	8
2.1 ARVIOINTI OPPIMISPROSESSIN JA OPETUKSEN SUUNNITTELUPROSESSIN OSANA.....	9
2.2 OPPIMISKÄSITYKSET	10
2.3 OPPIMISSTRATEGIAT	13
2.4 ONGELMALÄHTÖINEN OPETUS	13
2.5 VERKKO NÄYTTÖJEN TOTEUTUKSESSA	15
2.6 YHTEENVETOA NÄYTTÖJEN ARVIOINNIN OPPIMISESTA	18
3 ARVIOINTI	20
3.1 ARVIOINTI PÄHKINÄNKUORESSA	21
3.2 ARVIOINNIN KEHITYKSELLINEN TEHTÄVÄ	23
3.2.1 <i>Arvioinnin toteuttaminen</i>	25
3.3 ARVIOIJA KOULUTUKSEN TOTEUTTAMINEN	29
4 AIKUISTEN NÄYTTÖTUTKINTOJÄRJESTELMÄ	31
4.1 SUOMALAINEN KOULUTUSJÄRJESTELMÄ	31
4.2 NÄYTTÖTUTKINTOJÄRJESTELMÄ	32
4.3 AIKUISTEN NÄYTTÖTUTKINNOT JA LIIKETALOUDEN PERUSTUTKINTO, MERKONOMI.....	34
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOKSET	38
5.1 TOTEUTUS	38
5.2 TULOKSET	39
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
6.1 YHTEISTYÖN HEDELMÄT NÄKYVÄT	43
LIITTEET	46
LIITE 1 LIIKETALOUDEN PERUSTUTKINNON, MERKONOMI PERUSOSAN KUVAUS.	46
LIITE 2 ARVIOIJAN MUISTILISTA.....	47

1 JOHDANTO

Työelämän tutkintojen tavoitteena on näyttää ammatillinen osaaminen työssä ja elinikäisen oppimisen tunnustaminen yhdenvertaisesti koulutuksessa, työssä ja harrastuksissa. Näyttöjä kuitenkin edelleen toteutetaan oppilaitosympäristössä, jossa näytöt eivät kaikilta osin vastaa tavoitteita. Toisena tavoitteena on työelämän ja koulutuksen yhteistyö. Kolmas tavoite on lisätä koulutustarjontaa ja ammatillista osaamista aikuisväestön sekä työelämän alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin.

Näyttötutkintojärjestelmän peruspilarina on osaamisen arviointi ja joustavuus; tutkintoja voi suorittaa henkilökohtaistetun näyttösuunnitelman mukaan työelämän tehtäväkokonaisuuksina. Näyttöjen arvioinnin laatu varmennetaan kolmikantaisella laadunvarmennuksella.

Näyttötutkinnoissa tutkintotasoja on kolme; ammatillinen perustutkinto, ammattitutkinto ja erikoisammattitutkinto. Tässä raportissa keskitytään ammatillisen perustutkintoon liiketalouden perustutkinnon kautta.

Näyttötutkinnot koostuvat tutkinnon osista. Näytöt joiden ammatillisen osaaminen pääsääntöisesti tulisi näyttää työssä. Näytöissä suorittaja osoittaa työelämässä ja tutkinnon perusteissa vaadittavan ammatillisen osaamisensa. Ammattitaito osoitetaan käytännön työtehtävissä, joita voidaan täydentää haastatteluin, kirjallisesti tai muilla tavoin. Näyttö sisältää normaaliin työpäivään kuuluvia tehtäviä, joissa tutkinnon suorittaja pääsee esittelemään monipuolisesti osaamistaan.

Merkonomitutkinnon Liiketalous ja hallinto – osan näytöt on koettu haastavaksi toteuttaa työelämässä. Syitä on monia. Ensinnäkin tutkinnon osa on laaja-alainen ja se antaa valmiudet toimia niin kaupan kuin toimiston monentyypisissä tehtävissä. Toiseksi tehtäväkokonaisuuksia on useita eikä kaikkea osaamista pystytä samassa työpaikassa näyttämään eikä siten arvioimaan.

Ammatillisen opettajakoulutuksemme kehittämishankkeen tavoitteena on kuvata Jyväskylän aikuisopistossa järjestettävän Liiketalouden perustutkinnon, merkonomien näyttöihin liittyviä menetelmiä, näyttötutkintojärjestelmää yleisesti sekä näyttöjen arviointia. Lisäksi raportissa kuvataan työpaikoilla järjestettävien näyttöjen arviointia ja siihen liittyvää arvioijien koulutusta. Koska Merkonomitutkinto on laaja perustutkinto, on tavoitteena selvittää ainoastaan Liiketalous ja hallinto tutkinnon osan.

Raportin teoreettisessa osassa kuvataan oppimista, erilaisia oppimiskäsityksiä sekä niiden hyödyntämistä arviointikoulutuksessa. Tämä tutkimus on kehittämishanke, jossa tutkijat osallistuivat tutkittavana olevan ongelman ratkaisemiseen sekä saavuttamaan yhdessä määritellyt tavoitteet.

1.1 Kehittämishankkeen taustaa

Jyväskylän aikuisopistossa, Hallinnon ja kaupan yksikössä, käynnistyi syksyllä 2005 näyttöjen työelämäläheistäinen – projekti. Projekti kuuluu Näyttötutkintojen kehittäminen hankkeeseen, jota rahoitti ESR. Projektin tarkoituksena oli saada Liiketalouden perustutkintoa, merkonomi ja varsinkin tutkintoon sisältyvää Liiketalous ja hallinto osaa lähemmäksi todellista työelämää. Syksyllä alkaneen projektin jatkoksi toteutettiin Arviointikoulutus – projekti, jossa pyrittiin suunnittelemaan ja toteuttamaan näyttöjen arvioijakoulutus arviointista kiinnostuneille henkilöille kevään 2006 aikana.

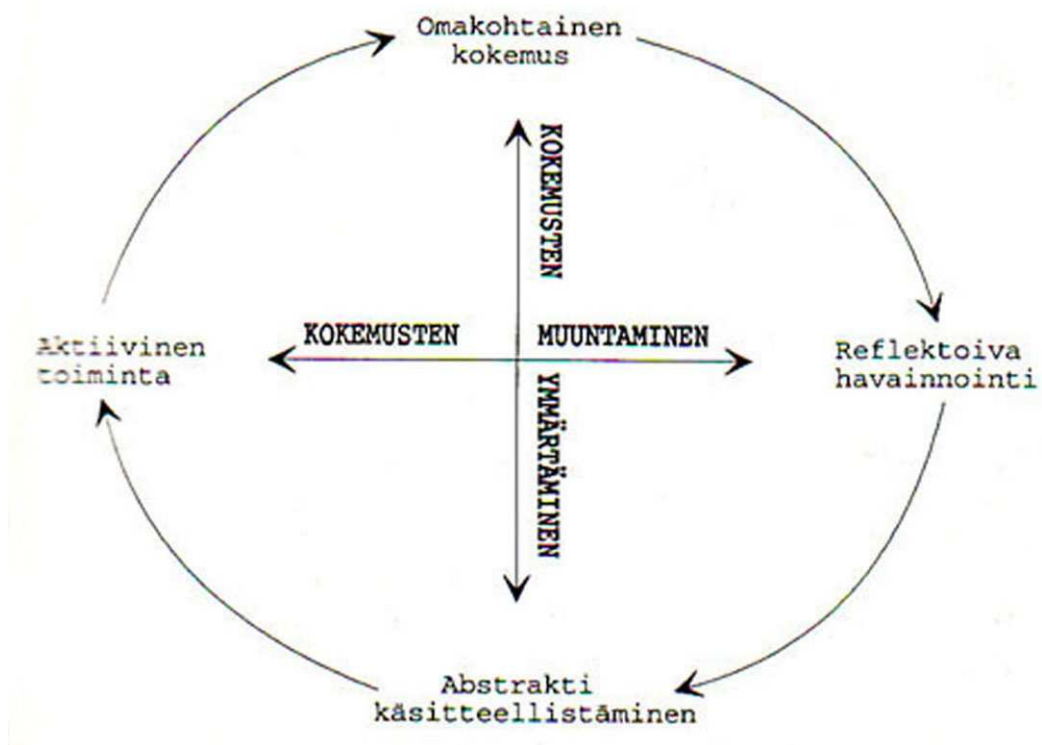
Syksyllä alkaneen projektin tavoitteina oli kartoittaa arviointikoulutuksesta kiinnostuneet henkilöt ja heidän arviointivalmiutensa, sekä yrityksiä arviointiympäristöksi. Jatkoprojektissa tavoitteena oli arviointikoulutuksen kehittäminen, joka olisi sisällöltään ja menetelmiltään monimuotoinen (mm. yhteistilaisuus, OPTIMA -verkko-oppimisympäristö, osaamisen arvioinnin tehtävät, työpaikkakoulutus). Arviointikoulutuksen tarkoituksena oli perehdyttää arvioija näyttötutkintojärjestelmään ja siihen sisältyvään ammattitaidon arviointiin.

Tekemämme tutkimus on kehittämishanke. Yliopistojen ja korkeakoulujen lopputöitä pidetään perinteisesti tieteelliseen tutkimukseen ohjaavina. Näihin

töihin löytyy paljon oppaita ja kirjoja. Tutkimuksellisen otteen rinnalle on tullut myös toiminnallinen lähestymistapa. (Onni- verkko-opas) Toiminnallisiin työelämälähtöisiin lopputöihin, joissa teoria ja käytäntö yhdistyvät, on selkeä tarve kun erilaiset projektit lisääntyvät.

Kehittämishanke on lähestymistapa, tutkimusstrategia, jossa tutkija osallistuu kiinteästi tutkittavana olevan kohderyhmän elämään. Se pyrkii yhdessä kohderyhmän kanssa ratkaisemaan jonkin ongelman, saavuttamaan yhdessä määritellyt tavoitteet ja päämäärät.

Kehittämishanke on itsereflektioivan tutkimuksen muoto. Sitä käytetään kuvaamaan joukkoa toimintoja, jotka koskevat opetussuunnitelman kehittämistä, ammatillista kehittämistä, koulujen kehittämisohjelmia sekä opetusjärjestelyjen suunnittelua ja menetelmien kehittämistä. Näille toiminnoille on yhteistä suunniteltujen toimintastrategioiden identifiointi ja toteuttaminen sekä systemaattinen havainnointi, reflektointi ja käytäntöjen muuttaminen. Kasvatuksellinen kehittämishanke on tutkimus, jonka tarkoituksena on muuttaa ja kehittää osallistuvan ryhmän toimintoja reflektoinnin avulla. (Suojanen 1992, 13 - 14)

KUVIO 1. Kolbin kokemuksellisen oppimisen malli (Suojanen, 1992, 22–24)

Kehittämishankkeessa korostuu käytännön ja teorian sekä toiminnan ja ajattelun yhteistyö. Lisäksi siihen liittyy aina omakohtaisia kokemuksia, jotka mahdollistavat osallistujien oppimiskokemusten muutoksen tietämykseksi. Kolb esittää kuviossa 1 kokemuksellisen oppimisen nelivaiheisena syklinä, jossa omakohtainen kokemus antaa pohjaa reflektioivalle havainnoinnille. Kolb korostaa että tehokas oppiminen edellyttää neljänlaisia taitoja, jotka esitetään kuviossa (Suojanen 92, 22–24).

1.2 Kehittämishankkeen tavoitteet ja rajaukset

Kehittämishankeemme liittyy Jyväskylän aikuisopiston kahteen, vuosina 2005–2006 toteutuneisiin ESR-rahoitteisiin projekteihin; näyttöjen työelämäläheistäinen – ja arviointikoulutus projekteihin. Projektien tavoitteena oli kehittää merkonomitutkinnon Liiketalous ja hallinto – osan näyttöprosessi sellaiseksi, että työssä oleva voi suorittaa tämän tutkinnon perusosan pääosin työpaikalla.

Toiseksi hankkeen tavoitteena oli etsiä yrityksiä, jotka olisivat kiinnostuneita lähtemään mukaan verkostoyhteistyöhön. Tavoitteena oli rekrytoida niistä henkilöitä, jotka olisivat kiinnostuneita näyttötutkinnon arvioinnista sekä arviointikoulutukseen osallistumisesta. Kolmantena tavoitteena projektissa oli löytää yrityksiä, jotka olivat kiinnostuneita tarjoamaan erilaisia näyttöympäristöjä niille näytön antajille, joilla ei ole työpaikkaa, tai jotka eivät omassa työssään pysty kaikkia osia näyttämään. Tavoitteet olivat lisäksi oppilaitoksen ja liiketalouden perustutkinnon, merkonomin tunnetuksi tekeminen yrityksille sekä tutkintoon perehdyttäminen ja arviointikoulutuksen toteuttaminen.

Tutkimusongelma voidaan muotoilla seuraavien kysymysten mukaan:

1. Miten Liiketalouden perustutkinnon, merkonomi perusosan voi työssä käyvä suorittaa työpaikallaan?
2. Miten yrityksistä saadaan kiinnostuneita henkilöitä arviointikoulutukseen?
3. Miten suunnitella ja toteuttaa arviointikoulutus?

1.3 Kehittämishankkeen rakenne ja hankeprosessin kuvaus

Kehittämishankkeemme keskittyi näyttötutkintojen kehittämiseen. Tarkoituksena oli tutkia yleisesti näyttöihin liittyviä tekijöitä, pääpainon ollessa erityisesti näyttöjen arvioinnissa. Tavoitteina oli löytää yhteistyöyrityksiä, jotka tarjoavat oppilaalle näyttöympäristön sekä löytää ja kouluttaa henkilöitä näyttöjen kehittäjäksi ja arvioijaksi. Mahdollisimman monen toimialan yrityksen toivottiin lähtevän mukaan. Alkuperäisenä ajatuksena oli löytää näyttöympäristöjä toimistotehtäviin, myyntiin, taloushallintoon ja tarjota oppilaalle mahdollisuus tutustua yritysten päivittäisiin tehtäviin.

Koska tämä tutkimus kuuluu opettajakoulutuksen alaan, on perusteltua tarkastella ensin oppimista ja arviointia laajassa mielessä kappaleissa 2 ja 3. Varsinkin arvioinnin oppiminen käsittää hyvin erilaisia oppimiskäsityksiä ja strategioita, jonka vuoksi asian tarkastelua ei voida selkeästi rajata. Itse näyttöihin liittyviä tekijöitä tarkastellaan kappaleessa 4. Kehittämishankkeen

toteutusta ja tuloksia esitellään kappaleessa 5 sekä lopuksi kappaleessa 6 pyritään tulosten perusteella arvioimaan kehittämishankkeemme onnistumista.

1.4 Jyväskylän aikuisopisto, Hallinnon ja kaupan yksikkö

Toiminta-ajatus:	Kehittyvä ammattitaito – elinikäinen oppija
------------------	---

Jyväskylän aikuisopisto on monialainen ja ammattitaitoinen aikuiskouluttaja. Koulutustoiminnassa on keskeisintä työelämään perustuvat näyttötutkinnot. Aikuisopistossa opiskelee vuosittain 10 000 opiskelijaa.

Edistämme aikuisten ammatillista osaamista sekä yritysten ja yhteisöjen kehittymisedellytyksiä tarjoamalla aikuisille koulutusta ja mahdollisuuden työn ohella tapahtuvaan jatkuvaan opiskeluun.

Yksiköniohtaja			
Liiketalous ja markkinointi Koulutuspäällikkö Tutkinnot: • Liiketalouden pt • Myynnin at • Sihteerin at • Taloushallinnon at • Kaupan esimiehen eat Yritysten henkilöstökoulutus	Informaatioteknologia ja viestintä Koulutuspäällikkö Tutkinnot: • AV-viestinnän pt • Sähköalan pt • Tietojenkäsittelyn pt • AV-viestinnän at • Sähköasentajan at • Isännöitsijän at • Tietokoneasentajan at • Tietojenkäsittelyn at • Tietoliikenneasentajan at • Virastomestarin at • Tietokoneyliasentajan eat • Tietoliikenneyliasentajan eat Yritysten henkilöstökoulutus	Kansainväliset ja yhteis-kunnalliset palvelut Koulutuspäällikkö Tutkinnot: • Rahoitus- ja vakuutusalan at • Ulkomaankaupan at • Yrittäjän at • Yrittäjän eat • Johtamisen eat • Tekniikan eat • Ulkomaankaupan eat Perus- ja lisäopetus: • OKSA, Ammatti10 Muu lisäkoulutus: • Kieli- ja kansainvälisyys • Maahanmuuttajakoulutus • EU- ja projektikoulutus • Laatu- ja tiimikoulutus • Ohjaava koulutus Yritysten henkilöstökoulutus	Tekstiili ja vaatetus Tutkinnot: • Vaatetusalan pt • Pukuompelijan at • Mallimestarin eat • Ompelijamestarin eat Muu lisäkoulutus Käsi- ja taideteollisuus Koulutuspäällikkö Tutkinnot: • Artesaani

KUVIO 2. Hallinnon ja kaupan yksikkö (JAO, diaesitys 2005)

2 ARVIOINNIN OPPIMINEN

Suhtautuminen arviointiin ja sen tehtävään oppimisessa näyttää koko ajan muuttuvan. Jos arviointi oli aikanaan lähes pelkästään oppimissaavutuksia mittaavaa, toteavaa arviointia ja arvosanojen antamista auttavaa arvostelua, niin nykyään sen opiskelua ohjaavat ja edistävät osa-alueet ovat korostetusti esillä. Keskeistä on nykyään myös se, että opiskelija kasvaa itse omien suoritustensa arvioijaksi.

Opiskelija-arvioinnin tehtäviksi ymmärretään opiskelijan oppimisen tukeminen, minäkuvan ja motivaation vahvistaminen, tiedon tuottaminen opiskelijan osaamisen tasosta ja palautteen antaminen koko oppilaitokselle ja työnantajille. Arvioinnin tulee olla laadullista, monipuolista ja oppimiseen kannustavaa. Arviointi ohjaa myös opettajaa tekemään valintoja opiskelun ohjaamisessa ja johtamisessa.

Arviointi voi siis olla

- ❖ ajankohtaisen asian ja ilmiön toteamista
- ❖ opiskelijan ja opettajan valintoja
- ❖ ohjaavaa motivoivaa ja toimintaa suuntaavaa
- ❖ kontrolloivaa suhteessa toisiin suorittajiin ja tavoitteisiin
- ❖ ennustavaa
- ❖ kehittävää.

Näyttöjen arvioinnissakin esiintyvät kaikki arvioinnin elementit. Näyttö on kuitenkin päättökokeen luonteinen, jolloin siinä korostuvat toteavat, kontrolloivat ja ehkä ennustavat osa-alueet eniten. Näytön keskeinen tehtävä on osoittaa, että kyseinen ammattitaito osataan. Näytön suorittajan itsearviointi antaa lisätukea arvioijille heidän muodostaessaan käsitystä näytön suorittajan ammattitaidosta.

(<http://openetti.aokk.fi/ntm2001/ARVIOINTI.htm>)

2.1 Arviointi oppimisprosessin ja opetuksen suunnitteluprosessin osana

Arvioinnin tulisi olla kiinteä osa oppimisprosessia sekä siten myös opetuksen suunnitteluprosessia. Arvioinnin tehtävät voidaan jaotella monella eri tavalla, mutta joka tapauksessa arvioinnissa on kysymys jollain tavalla tavoitteellisesta toiminnasta.

Arvioinnin asema ja sen muodot ovat vaihdelleet koulutus- ja opetuskentän sektoreilla eri aikoina. Aikaisemmin arvioinnissa ovat korostuneet opiskelija, saadut tulokset sekä arvioinnin ulkopuolisuus. Tällä hetkellä arvioinnissa näyttää entistä enemmän olevan kysymys toimintojen arvioinnista, toimijoiden itsensä tekemästä arvioinnista sekä arvioinnista ohjaustarkoituksessa. Arvioinnin yhteydessä on viime vuosina puhuttu myös entistä enemmän kehittämis- ja laatutyöstä. (esim. Holopainen 2001)

Tieto- ja viestintäteknikan roolia arviointiprosessissa on pyritty ajattelemaan uudella tavalla. Erilaiset oppimateriaalipankit ovat vuosien kuluessa tulleet tutuiksi ja niiden käyttö on lisääntynyt. De Wolf (2001) esittää samankaltaisen ratkaisun luomista myös arvioinnin suhteen eli hän esittää elektronisten testauspalveluympäristöjen luomista, joita sekä instituutiot että opiskelijat voisivat käyttää. Edellä mainitun kaltaisia ratkaisuja onkin viime vuosina luotu, mutta lähinnä ohjauksen tarpeisiin. Näissä ympäristöissä opiskelija voi itse testata mm. opiskelutaitojaan. Esimerkkeinä tällaisista elektronisista testausympäristöistä ovat IQ Learn sekä IQ Team.

Arviointiprosessiin kuuluu tärkeänä osana myös sen pohtiminen, että mitä tapahtuu varsinaisen arvioinnin jälkeen. Kuinka arvioinnin avulla saadut tulokset vaikuttavat toimintaan ja toimijoihin? Ajatus arvioinnista kehittymisen välineenä sisältää myös tämän tulevaisuusulottuvuuden eli arviointiprosessiin kuuluvat elementit voivat siirtyä tai välittyä eri muodoissa muihin prosesseihin. Arvioinnin tulokset voivat siten muodostua osaksi uutta tavoitteiden asettelua, kuten on esimerkiksi käynyt Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian 1995–1999 vaikuttavuuden arvioinnin tulosten kohdalla (Nevgi 2000).

2.2 Oppimiskäsitykset

Oppimiskäsityksellä tarkoitetaan Rauste-von Wrightin (1997, 116–117) mukaan niitä perusolettamuksia, joita tehdään oppimisprosessin luonteesta eli oppimisesta muodostettua skeemaa, joka on säätelemässä kasvattajan toimintaa. Oppimiskäsitykset luokitellaan yleensä ihmiseen ja hänen toimintaansa liittyvien olettamusten pohjalta.

Yleisin luokittelu on jako empiristis-behavioristisiin ja kognitiivis-konstruktivisiin oppimiskäsityksiin. Niiden rinnalla esiintyy kokemuksellisen oppimisen merkitystä korostava humanistinen oppimiskäsitys. Rauste-von Wright (1997, 17) selvittää empirismissä oppimisen etenevän osista kohti kokonaisuutta. Konstruktivistinen oppimiskäsitys näkee oppimisen tilannesidonnaisena, vuorovaikutuksen tuloksena. Humanistinen oppiminen perustuu oppijan kokemuksiin ja itsereflektioon.

Leppilammen ja Sahlbergin (1997, 27) mukaan moderni käsitys oppimisesta poikkeaa perinteisestä oppimiskäsityksestä erityisesti ihmiskäsityksen suhteen. Behavioristinen koulukunta näkee ihmisen mekanistisena organismina, jonka toiminta ja käyttäytyminen ovat periaatteessa samanlaiset kuin eläimillä. Behavioristisen oppimiskäsityksen mukaisesti toteutetuissa opetusjärjestelyissä opettaja on keskeisessä roolissa mm. tietoärsykkeiden tuottajana sekä oppimisen kontrolloijana.

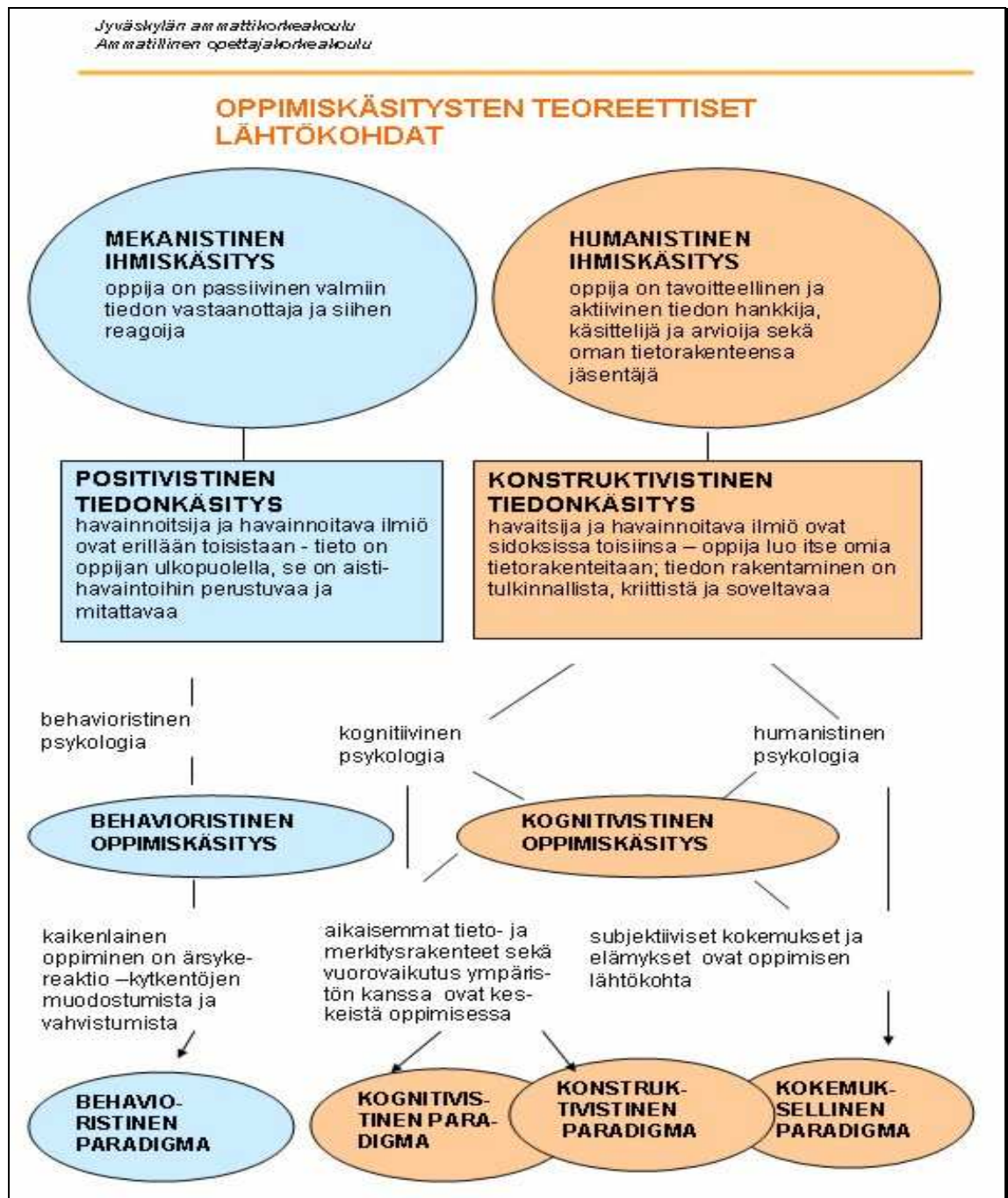
Kognitiivinen suuntaus korostaa oppilaan havaintoja omien tietojensa riittämättömyydestä oppimisen lähtökohtana. Konstruktivistinen koulukunta on omaksunut myös humanistisen ihmiskäsityksen periaatteita, kuten oppilaan näkeminen uteliaana ja päämäärätietoisena yksilönä. Viimekädessä käsityksemme hyvästä oppimisesta perustuu käsitykseemme ihmisestä sosiaalisena ja inhimillisenä olentona.

Siljanderin (2002) mukaan konstruktivinen oppimiskäsitys tarkoittaa sitä, että oppija on aktiivinen oppiainesta valikoiva, muokkaava ja sisäisten skeemojensa avulla tulkitseva subjekti. Konstruktivistit pitävät oppimiskäsitystään behavioristiselle oppimiskäsitykselle vastakohtana. Behavioristi otaksuu empiristisen tietoteoreettisen kannan mukaisesti, että

oppiminen on ulkoisen ärsykeinformaation siirtymistä aistihavainnon kautta ihmismieleen. (Siljander 2002, 209.)

Siljander (2002) kysyy ”Onko konstruktivistinen kasvatus mahdollista?” ja vastaa kysymykseen ”sekä – että” tai ”kyllä ja ei”. Siljanderin mukaan konstruktivismin pohjalta ei ole mahdollista kehitellä kasvatuksen teoriaa, mikäli otetaan kirjaimellisesti sen teesit toiminnan itsesäätelystä. Itseohjautuvaa järjestelmää ei voi ohjata ulkoapäin. Siljander jatkaa ajatusta ja toteaa, että toisaalta kasvatuksen teorian näkökulmasta on täysin hyväksyttävissä ajatus ihmisestä aktiivisena maailmaa muokkaavana luovana objektina. Se on sivistysprosessille välttämätön oletus. Subjektiksi tuleminen on kuitenkin riippuvainen kasvatuksesta jolloin siihen liittyy aina ulkoa tuleva ärsyke. (Siljander 2002, 221–222).

Tynjälä (1999) pohtii oppimisenäkemyksiä ja näkee niiden tarkastelun olevan yleensä oppijan sisäisen muutoksen tarkastelua. Tynjälä tuo mukanaan lähestymistavan, joka painottaa enemmänkin ympäristön merkitystä, jossa oppiminen tapahtuu. Hänen mielestään kaikki ihmisen toiminta, oppiminen mukaan luettuna, on sidottu siihen kulttuuriin, aikaan, paikkaan ja tilanteeseen, jossa se tapahtuu, ja että oppimista on näin tarkasteltava sosiaalisena ja kulttuurisena, ei yksilöllisenä ilmiönä. (Tynjälä 1999, 167, 168.)

KUVIO 3. Oppimiskäsitysten teoreettiset lähtökohdat.

(<http://www.vte.fi/sisu/oppimisk/index.htm>)

2.3 Oppimisstrategiat

Opiskelijat käyttävät tietoa hankkiessaan erilaisia oppimisstrategioita eli tapoja käsitellä opittavaa asiaa. Käytetty strategia vaikuttaa ratkaisevasti siihen, mitä ja miten he oppivat. Oppimisen strategiat ovat laaja-alaisia ja toiminnallisesti monimutkaisia tiedon muokkausprosesseja. Niiden vaikutukset kuvastuvat oppimistapahtuman määrällisissä ja laadullisissa piirteissä. Oppimismenetelmät ovat sidottuja yksittäisiin oppimistilanteisiin, ja niiden käyttö voi vaihdella tilanteesta toiseen. Oppija käyttää strategioita apunaan sekä tiedon hankkimisessa ja käsittelyssä että mieleen painamisessa ja palauttamisessa. Oppimisstrategiat ovat toimintatapoja, joihin kukin oppija turvautuu tehdäkseen oppimisen helpoksi, nopeaksi ja miellyttäväksi.

Aikuisopiskelijoina pidämme erityisesti aikuisten oppimisen tutkimuksessa vahvasti esillä ollutta kokemuksellisen oppimisen näkemystä tärkeänä. Kokemuksellisen oppimisen juurethan löytyvät toisaalta humanistisesta psykologiasta ja toisaalta konstruktivistisesta suuntauksesta. Keskeisimpien valtasuuntauksien välinen painopisteasettelu on viimeisten vuosien aikana selvästi kallistunut konstruktivistisen lähestymistavan suuntaan. Myös humanistisen psykologian merkitys on korostunut oppijakeskeisyyden lisääntymisen myötä. Behavioristinen suuntaus elää kuitenkin yhä edelleen ja sen vaikutus säilyy varmasti vielä pitkään ns. perinteisessä, konventionaalisessa opetuksessa.

2.4 Ongelmalähtöinen opetus

Ongelmalähtöinen opetus on pitkälle viety sovellus yhteistoiminnallisesta oppimisesta. Kati Sulonen ja Ari Alanen (2000) mainitsevat sen olevan perinteisestä ryhmäopetuksesta edukseen eroava opetus- ja opiskelumuoto. Menetelmä voidaan lyhyesti kiteyttää siihen, että opiskelijan rooli muuttuu passiivisesta tiedon vastaanottajasta aktiiviseksi tiedon hankkijaksi ja käsitteijäksi, joka toimii yhteistyössä ryhmän kanssa ongelman ratkaisemiseksi. Suomessa sitä sovelletaan laajamuotoisesti erityisesti lääketieteellisen tiedekunnan opetuksessa, mutta kiinnostusta siihen on

herännyt runsaasti myös teknistieteellisessä opetuksessa. Ongelmalähtöinen opetus muistuttaa käytännössä tieteellistä tutkimustyötä. Ongelmalähtöisen opetuksen pääasiallisena toimintamuotona on se, että opiskelijat käyvät ryhmitöinä läpi suuren joukon konkreettisia, joko käytännön elämään ja/tai tieteelliseen tutkimukseen liittyviä ongelmia tai ilmiöitä eli tapauksia.

Ongelmalähtöinen opetus tukee useita oppimisen teorioita. Ongelmalähtöinen opetus suuntaa oppimisstrategiaa pintasuuntautuneisuudesta kohti syväsuuntautuneisuutta. Opiskelijan täytyy olla aktiivinen tiedon hankkija ja analysoija passiivisen tiedon suodattajan sijaan. Itsenäinen tiedon hankkiminen ohjaa näkemään laajempia kokonaisuuksia, eikä supista näkemystä valmiin materiaalin rajaamalle alueelle. Materiaalin hankkiminen ja ryhmän vaste opettaa suhtautumaan saatavilla olevaan tietoon kriittisesti. (emt, 2000).

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppilas rakentaa tietoa kokemustensa kautta, valikoi ja tulkitsee informaatiota ja jäsentää sitä aikaisempiin tietoihinsa ja näkemyksiinsä nivoutuneena. Ongelmalähtöisessä opetuksessa asiat opiskellaan aina niitä tarvittavissa yhteyksissä, jolloin asiat välttämättä nivoutuvat osaksi suurempaa kokonaisuutta. Tämä helpottaa asioiden muistamista ja estää tiedon pirstoutumista osiin, joilla ei ole yhtymäkohtia toisiinsa. Lisäksi asiayhteydessä havaittava tiedon tarve motivoi opiskeluun. (emt, 2000).

Kognitiiviseen oppimiskäsitykseen liittyy Sulosen ja Alasen (2000) mukaan käsitys tiedon aktiivisuudesta. Ongelmalähtöisessä opetuksessa kokonaisuudeksi rakentuva tieto on jatkuvassa muutoksessa. Uusien asioiden oppiminen hyödyntää vanhan jo opitun tiedon soveltamista ja edistää siten tiedon mukautumista kokonaisuudeksi. Mukautumiseen vaikuttaa aikaisempi oppimiskokemus ja oppimistilanne.

Ryhmän jäsenten käyttämien erilaisten lähteiden ja luontaisesti erilaisten lähestymistapojen vuoksi syntyy perinteisiä oppimismuotoja runsaammin erilaisia näkökulmia asiaan. Tämä voidaan käsittää myös siten, että behavioristisen oppimisen teorian mukaisia ärsykeitä ja vasteita on

enemmän. Behavioristisen oppimisen käsityksen mukaan oppijan rooli on passiivinen tiedon vastaanottaja, mikä on täysin ongelmalähtöisen opetuksen periaatteiden vastaista. Samoin on opettajan ja oppiaineksen keskeisyys. Sitä vastoin tavoitteiden tarkka määrittely ja oppimisen tarkka arviointi suhteessa tavoitteisiin on erittäin olennainen osa tapausten käsittelyä, koska tämä mahdollistaa opettajalle oppimisen kokonaisuuden kontrolloinnin.

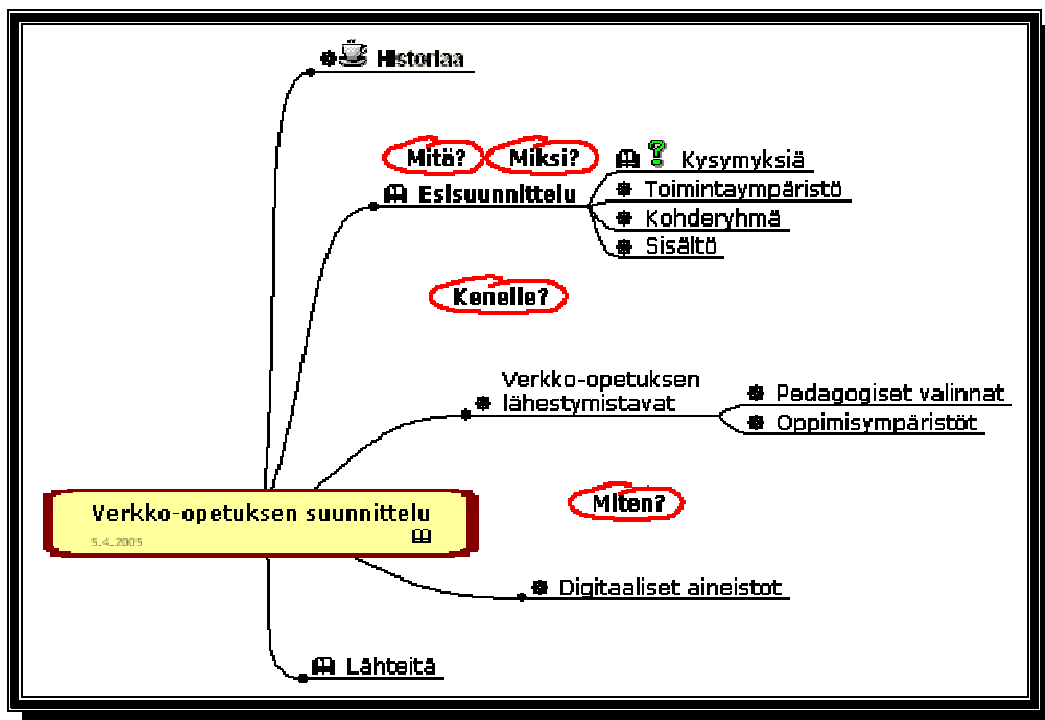
2.5 Verkko näyttöjen toteutuksessa

Verkko-opetuksen historia on yllättävänkin lyhyt. Vain kymmenen vuotta sitten alkoi rakentua maan ensimmäinen avoin oppimisympäristö. Internetix tuotti aluksi sisältöjä, nyt syntyy räätälöityjä palveluja opetuksen tueksi. Aluksi Internetix oli hankkeista ainoa, jossa keskityttiin Internetiin. Syksyllä 1996 pystytettiin avoin oppimisympäristö, jossa oli 12 verkkokurssia.

Nopeasti kehiteltiin räätälöitäviä työkaluja. Ensimmäinen verkko-ohjelmisto Ryhmix laajeni vuosituhannen vaihteessa varsinaiseksi oppimisympäristöksi Kurssix-Pulpetix. Pian syntyivät metodityökalut Delfix ja Tacitaix. (Ote opetus & teknologia lehti 3/2006, s.16–19).

Internet on äärettömän suuri tietoavaruus, jossa sukuloiminen ei sinällään välttämättä tue kovin tehokkaasti hyvää ja laadukasta oppimista. Internetin kautta saatavilla oleva runsas tietomäärä sekä päättymättömät navigointimahdollisuudet voivat aiheuttaa oppijassa kaaoksen ja hallitsemattomuuden tunnetta suhteessa opittaviin asioihin. Modernien oppimisteorioiden (konstruktivismi) mukaan oppijan oma aktiivisuus on tärkeä tekijä laadukkaassa oppimisessä. Oppiminen vaatii kuitenkin myös tietynlaista ohjausta ja yhteistoiminnallisuutta, jotka helposti jäävät puuttumaan normaalissa Internetin käytössä.

Internetin välityksellä tapahtuvassa opetuksessa käyttöliittymän merkitys korostuu, kun ajatellaan Internetin yleisen käytön piirteitä ja hyvän oppimisen edellytyksiä. Käyttöliittymän tulisi tukea opittavaa asiaa ja mukautua käyttäjän tarpeisiin sekä kannustaa oppijaa aktiivisuuteen ja yhteistoiminnallisuuteen. Tämän pitäisi kuitenkin tapahtua oppijaa sopivassa määrin ohjaten, hukuttamatta häntä suureen tietoavaruuteen.

KUVIO 4. Verkko-opetuksen suunnittelu.

(<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/materiaali/verkko-opetus/>)

Auer, 2005 on kuvannut esityksessään verkko-opetuksen suunnitteluprosessia ja kiteyttänyt suunnitteluongelman neljään kysymyssanaan: miksi, mitä, kenelle, miten.

Verkko-opetuksella tarkoitetaan tässä osin tai kokonaan tieto- ja viestintätekniiikan avulla suoritettavaa opetusta tai itsenäisen opiskelun tukea. Käytössä voi olla verkossa tapahtuvan toiminnan ja verkkomateriaalin lisäksi opiskelijan tietokoneella käytettäviä ohjelmistoja tai materiaaleja (CD-ROM, DVD jne.), perinteisiä oppimateriaaleja (kirjat, luentomonisteet) sekä erilaisia lähiopetuksen muotoja (luennot, seminaarit, ohjauskeskustelut).

Tieto- ja viestintätekniiikka (jatkossa TVT) opetuksen välineenä sisältävät edelleen muitakin teknisiä välineitä kuin tietokoneen oheislaitteineen ja Internetin palvelut. Esimerkiksi puhelinneuvottelua on käytetty opetuksessa ja se saattaa edelleen olla käyttökelpoinen väline. Ainakin osin puhelinverkon palveluihin liittyy myös mobiilitekniiikan hyväksikäyttö opetuksessa. Myös TV:n ja radion mahdollisuuksia opetuksessa on digitaalisten lähetysten aikana

syitä arvioida uudelleen. Digitalisoituminen ja siitä seuraava teknologioiden digitaaliseksi konvergenssiksi kutsuttu yhdentyminen johtaa vähitellen tilanteeseen, jossa erillisten järjestelmien erot hämärtyvät ja yhteentoimivuus paranee.

Aluksi pitää selvittää miksi verkko-opetusta halutaan soveltaa. Vastausta voidaan hakea seuraavien esimerkki kysymysten avulla. Mitä opetuksen tai oppimisprosessin pedagogista uudistusta tavoitellaan? Miten tieto- ja viestintäteknologian käyttö tukee em. pedagogisten tavoitteiden saavuttamista? Miksi verkkoa tarvitaan ja miten sitä käytetään? Miten verkkototeutus liittyy valtakunnalliseen koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaan? Miten verkkototeutus liittyy oppilaitoksen / koulutusohjelman omaan TVT-strategiaan?

Seuraavaksi on selvitettävä mitä suunnitellulla verkko-opetuksella tavoitellaan. Mitkä ovat suunniteltavan oppimisen yksikön (Learnin Design -malli) tehtävä ja pääsisältö? Mikä oppimistavoite suunniteltavalla oppimisen yksiköllä on? Mitkä ovat ydinosaamisen alueet? Millainen on sen aihe ja asiasisältö? Minkälaiseen didaktiseen toimintaan pyritään? Millainen on lähiopetuksen sisältö ja tehtävä? Millaisia ovat verkkototeutuksen sisältö ja tehtävä?

Tulevan verkko-opetuksen kohdetta pohdittaessa voivat oheiset kysymykset auttaa selvitystyössä. Millainen on kurssin kohderyhmä? Millainen tietotekninen osaaminen opiskelijoilla on? Miten paljon opiskelijoilla on kokemusta verkko-opiskelusta? Miten opiskelijat ovat tottuneet käyttämään Internetiä? Millainen kielitaito opiskelijoilla on? Minkä vuoksi opiskelijat osallistuisivat verkkokurssille?

Toteutustavan yksityiskohtiin voivat tuoda selvennystä oheiset kysymykset. Millaisia pedagogisia malleja toteutetaan kurssilla? Minkälainen oppimisprosessi on tavoitteena? Minkälaista opiskelijoiden toimintaa ja vuorovaikutusta tavoitellaan? Minkälaisia oppimistilanteita aiotaan järjestää ja minkälaisessa oppimisyhteisössä? Miten oppimista tuetaan ja millaiseen oppimiseen uskotaan? Millaiset tekniset laitteistot ja ohjelmistot opiskelijoilla on käytettävissä? Millainen tekninen alusta / oppimisympäristö on

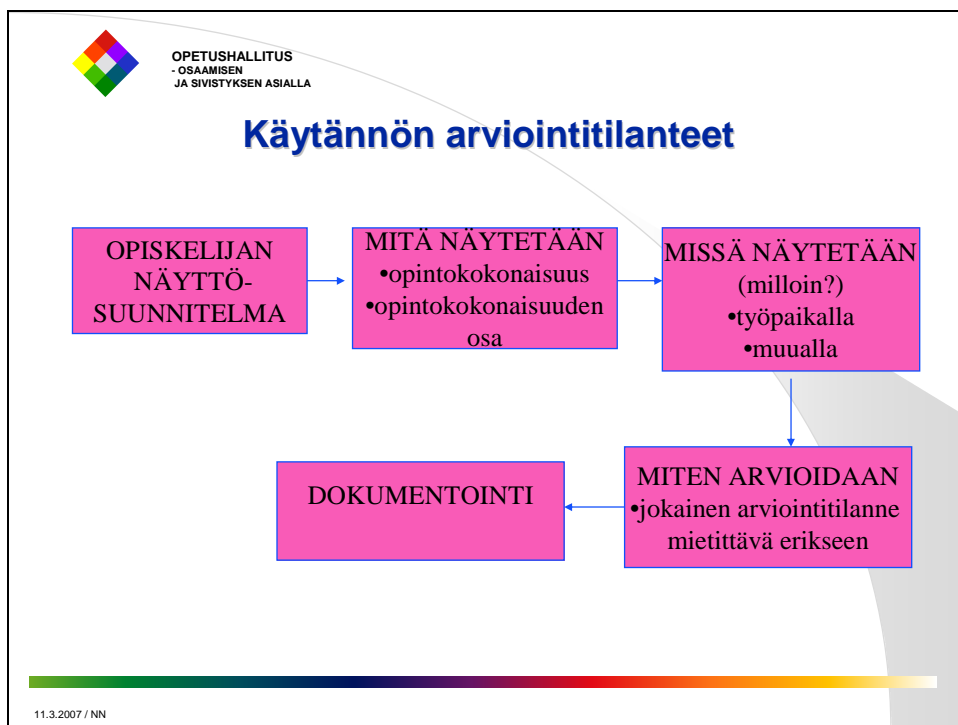
käytettävissä? Millainen tekninen tuki on saatavilla? Millainen pedagoginen tuki on käytettävissä?

2.6 Yhteenvetoa näyttöjen arvioinnin oppimisesta

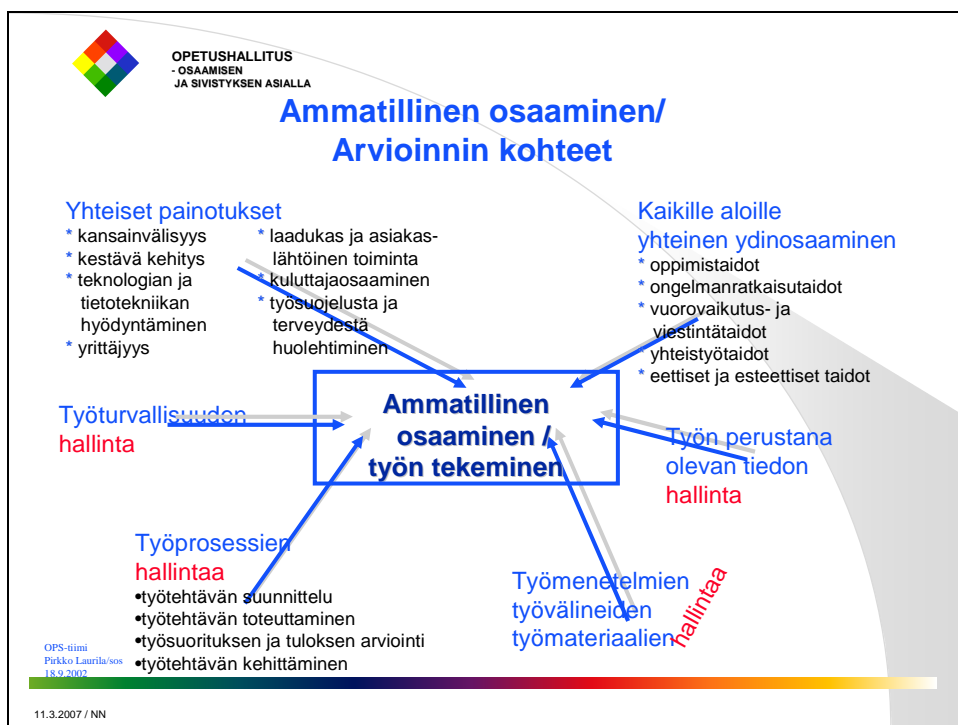
Opetuksen ja koulutuksen taustalla on aina jokin oletus oppimisen ja opettamisen luonteesta. Eri oppimiskäsitykset eivät sulje välttämättä toinen toisiaan pois, vaan hyvin usein niiden välillä on havaittavissa yhteyksiä. Opettaja joutuu opetusta suunnitellessaan luomaan erilaisiin oppimistilanteisiin soveltuvia ratkaisumalleja, jotka voivat sisältää piirteitä useammasta oppimiskäsityksestä. (Opetusta kehittävää arviointia 2000)

Oppimistilanteiden suunnitteluun ja toteutukseen sekä oppimisen arviointiprosessiin vaikuttavat oppimiskäsitysten lisäksi myös mm. erilaiset ennakkokäsitykset ja -asenteet, opettajan persoonaan liittyvät seikat sekä monet muut muuttujat. (Kivi 1995). Lehtinen et al. 1989 katsovat, että tutkimus voi antaa virikkeitä oppimiskäsityksen kehittämiseen, mutta käytäntöön vaikuttava oppimiskäsitys muotoutuu yksilöllisten kehitysprosessien kautta. Nämä prosessit ovat kiinteässä yhteydessä käytännön toiminnan kanssa eli siinä ovat osallisena mm. samojen asioiden kanssa työskentelevät kollegat.

Näyttöjen arviointi kiteytetään seuraavissa kuvioissa opetushallituksen laatimiin näyttötutkintojen keskeisiin käytännön arviointilanteisiin (KUVIO 3) sekä ammatillisen osaamisen arviointikohteisiin (KUVIO 4).

KUVIO 5. Näyttöjen arviointitilanteet. Opetushallitus 2003.

KUVIO 6. Näyttöjen arvioinnin kohteet. Opetushallitus 2003.

3 ARVIOINTI

Ammattiosaamisen näytössä arvioidaan kunkin ammatillisen opintokokonaisuuden keskeistä, työn tekemisten kannalta oleellista osaamista. Keskeisen osaamisen määrittämisessä ovat tukena kansalliset ammattiosaamisen näyttöaineistot. Opiskelijan arvioinnissa käytettävät arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit on määrätty opetussuunnitelman perusteissa.

Arvioinnissa tulee kiinnittää huomiota työprosessin hallintaan. Työtehtävän hallintaan= työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallintaan. Työturvallisuuden hallinta on erityisen tärkeää koko näytön suorittamisen ajan. Yksi tärkeimmistä asioista on työn perustana olevan tiedon hallinta. Kaikilla aloilla yhteiseen ydinosaamiseen = oppimistaitoihin, ongelmanratkaisutaitoihin, vuorovaikutus- ja viestintätaitoihin, yhteistyötaitoihin sekä eettisiin ja esteettisiin taitoihin. Yhteisiin painotuksiin = kansainvälisyyteen, kestävään kehitykseen, teknologian ja tietotekniikan hyödyntämiseen, yrittäjyyteen, laadukkaaseen ja asiakaslähtöiseen toimintaan, kuluttajaosaamiseen sekä työsuojelusta ja terveydestä huolehtimiseen. (<http://www.oph.fi/ammattillinenesr/>).

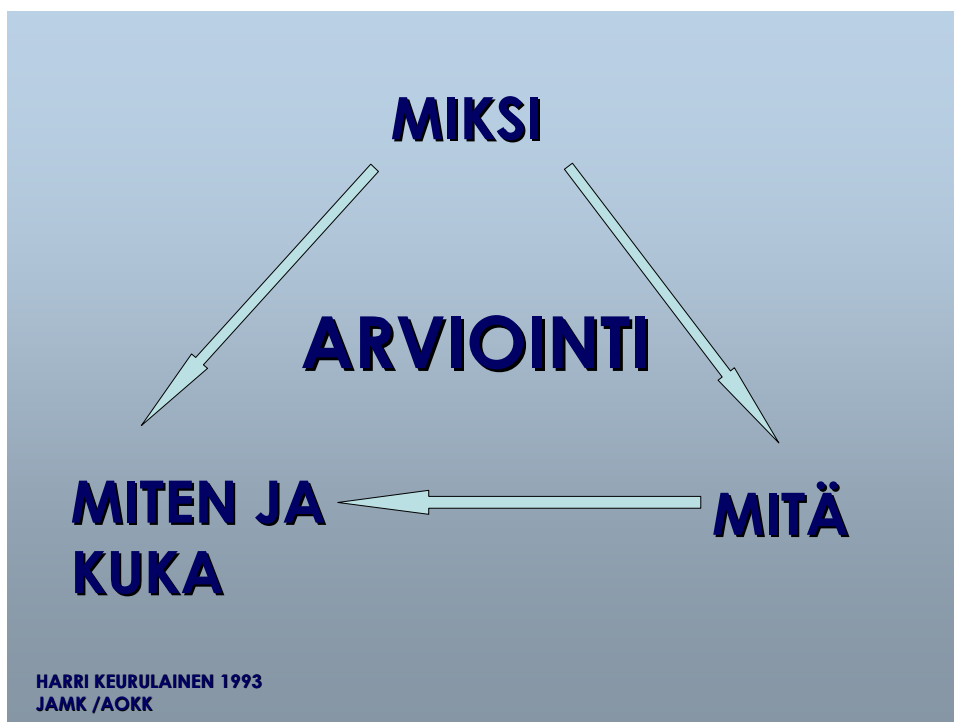
Ennen ammattiosaamisen näyttöä arviointiin osallistuvat sopivat yhdessä, mikä näytössä tehtävä työ on ja mitkä ovat arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit. Silloin kukin arvioija tietää etukäteen, mitä arvioidaan, ja opiskelijan työskentelyä seurattessa kiinnitetään huomio arvioinnin kannalta oikeisiin asioihin. Näytössä arvioija kerää tietoa opiskelijan osaamisesta työntekoa seuraamalla ja havainnoimalla ennalta sovittuja arvioinnin kohteita. Työn tulosta voidaan arvioida aistinvaraisesti tai esimerkiksi mittaamalla. Asiakkailta ja muilta työntekijöiltä saatu palaute opiskelijan osaamisesta on arvokasta tietoa arvioinnissa.

Näytöissä on keskeistä, että myös opiskelija itse arvioi osaamisensa. Itsearvioinnin voi tehdä arviointilomakkeelle tai arviointikeskustelussa kuvaamalla omaa suoriutumista näyttötyössä. Opiskelija vertaa osaamistaan asetettuihin tavoitteisiin ja arviointikriteereihin.

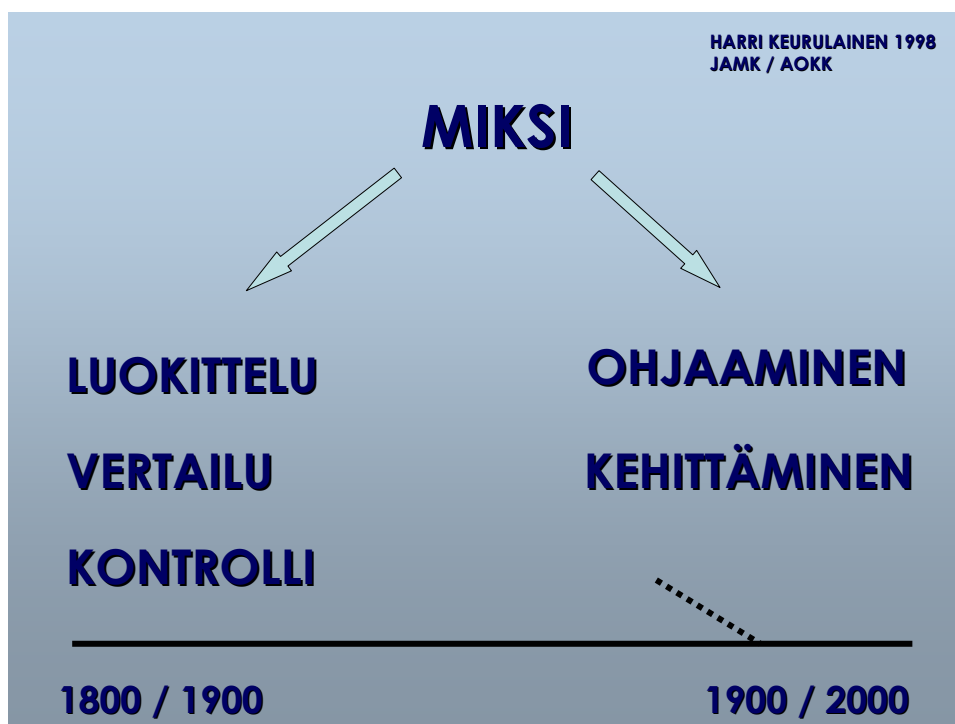
Jos opiskelija on opiskellut mukautettujen tavoitteiden mukaisesti, hänen ammattiosaamisen näyttönsä toteutetaan myös mukautetusti ja arvioinnissa käytetään mukautettuja kriteereitä. On hyvä, että erityisopettaja tai erityisopetuksesta vastaava on mukana mukautetuilla tavoitteilla suoritettun osaamisen näytön suunnittelussa.

Näyttöjen jälkeen käytävä arviointikeskustelu on näytön arvioinnista päättämisen lähtökohta. Keskustelun aikana saadaan perusteet osaamisen näyttöjen arvosanapäätökselle ja tallennetaan arvioinnin perustana oleva arviointiaineisto. (<http://www.oph.fi/ammattillinesr/>).

3.1 Arviointi pähkinänkuoressa

KUVIO 7 a. Arvioinnin kehittymisen keskeiset kysymykset. (Keurulainen, H, 2006)

KUVIO 7 b. Arvioinnin kehittymisen keskeiset kysymykset. (Keurulainen, H, 2006)

KUVIO 7 c. Arvioinnin kehittymisen keskeiset kysymykset. (Keurulainen, H, 2006)

KUVIO 7 d. Arvioinnin kehittymisen keskeiset kysymykset. (Keurulainen, H, 2006)

3.2 Arvioinnin kehityksellinen tehtävä

Arvioinnin ja arvostelun erot ja vaiheet kytkeytyvät siihen kysymykseen, mikä on kontrollin tehtävä käyttäytymisen suuntaamisessa. Emme voi välttää arviointia koskevassa tarkastelussa arvostuskysymyksiä. Perinteisessä arvostelussa on pidetty arvokkaana koettaa selvittää, mitä oppija on opetusta oppinut. Arvioinnin perinteiset koulusaavutustestit eli kokeet ovat järjestysasteikollista mittausta. Niillä on pyritty selvittämään, miten oppija on saavuttanut opetussuunnitelman tavoitteet. Silloin kysymyksessä on kontrolli ja arvostelu.

Oppilaan vastausten tulisi olla vuorovaikutteisen arvioinnin ja oppimisen lähtökohta eikä lopputulos. Oppimis- ja opettamisprosessien välillä tulisi aina olla looginen ja ymmärretty yhteys. Ihminen voi oppia ilma opetustakin, mutta opettaa ei voi ilman halua oppimisen ja kehittymisen edistämistä. Ihminen oppii enemmän, kun hän saa oppia ilman opetusta. Itse opituista taidosta ihminen on kaikkein ylpein. Tämä pitäisi huomioida aina kun arviointia ajatellaan.

Arviointi on suhteutettava aina opetuksen ja oppimisen sisältöön, elämän ja ammatin todellisuuteen. Arviointi ei ole kontrolloivaa ja arvostelevaa, vaan sen tulee olla oppimista edistävää. Arvioinnin tulee olla harkittua toimintaa. Perinteisesti arviointi jaetaan kolmeen vaiheeseen:

1. Ennen opetusta ja oppimista tehtyä arviointia kutsutaan **diagnostiseksi kokeeksi**. Tämä tarkoittaa lähtötason tarkistusta eli alkuarviointia. Se voi olla joko suullinen, kirjallinen tai työkoe, jossa selvitetään aikaisemmin opittu tieto, taito ja ammatillinen pätevyys. Tämä tulos otetaan huomioon oppilaan kohdalla opetuksen yksilöimisessä, joka on tärkeä osa opiskelumotivaation kannalta.
2. Opetuksen ja oppimisen aikana tapahtuvaa arviointia kutsutaan **formatiiviseksi kokeeksi**. Tämä mittaa opetuksessa ja oppimisessa olleen jakson omaksumista. Se on tilanearviointia ja sitä kutsutaan myös jatkuvaksi seurannaksi. Opetuksen ja oppimisen aikana arvioidaan työtapojen, oppimateriaalin käytettävyyttä, edistymisen nopeutta, lisäohjauksen tarvetta, motivaatiota, opiskelun tasoa, kokeiden ja keskustelujen avulla.

Formatiivisen arvioinnin tarkoitus on selvittää opiskelijalle, miten hän on saavuttanut tavoitteet ja miten hän on menestynyt opinnoissaan, millä tasolla hänen toimintansa on. Opettajalle formatiivinen arviointi selvittää miten hänen opetuksensa on otettu vastaan, jos opettaja osaa itsearvioida opetustaan tai ottaa vastaan oppilaiden aitoa palautetta.

Arviointia voidaan kutsua myös kehityskeskusteluksi, jonka tarkoituksena ei ole yksinomaan tarkastella mitä on opittu vaan tarkastellaan myös sitä mitä tulisi jatkossa oppia. Näin arviointi muodostuu kehittäväksi osaksi opetuksen ja oppimisen kannalta. Vuorovaikutus oppilaan ja opettajan itsearvioinnissa toimii tällöin motivoivana tekijänä. Jokainen opetukseen ja oppimiseen kuuluva tapahtuma on arviointia. Oppilaan tulisi alusta asti kasvaa itsenäiseksi, huomaamaan virheensä ja arvioimaan omia työsuorituksiaan ja oppimistuloksiaan.

3. Opetuksen ja oppimisen jälkeen tapahtuvaa arviointia kutsutaan **summatiiviseksi kokeeksi**. Opetuksen päättyessä arvioidaan saatujen

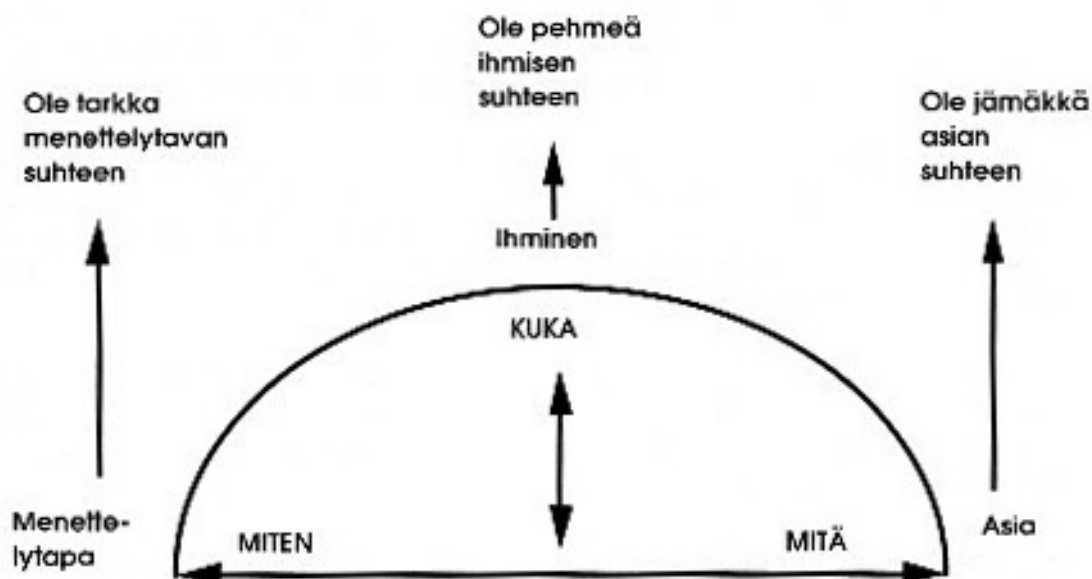
kokemusten, opetustavoitteiden saavuttamista, opetuksen toteutumisen ja järjestelyjen onnistumista ja oppimistuloksia. Tätä kutsutaan myös kokoavaksi arvioinniksi. Sen tulisi olla oppilaan ja opettajan välinen vuorovaikutustapahtuma, jossa kummallakin on mahdollisuus, oikeus ja keinot vaikuttaa lopputulokseen.

Summatiivinen arviointi summaa opitun ja sen mikä on jäänyt oppimatta.

Summatiivisen arvioinnin tulisi auttaa tulevaa kehitystä ajatellen. Summatiivisessa arvioinnissa tulisi tarkastella sitä, millaisia valmiuksia oppilaalla on tietämättömyyden, tarkoituksettomuuden, taitamattomuuden ja voimattomuuden voittamiseksi. (Räsänen, 2000, 218–221)

3.2.1 Arvioinnin toteuttaminen

Arviointia toteuttaessa käyttökelpoinen työvälinen on tilannehallinnan valmiusmalli. Sen keskeisenä ideana on, ettei riitä se että pysyy asiassa, on pysyttävä myös ihmisessä. Asiasanomien ymmärtäminen edellyttää onnistumista ihmissuhdesanomien välittämisessä. Ihmissuhdesanomien onnistuminen ratkaistaan useimmiten menettelytavan valinnalla, miten asiasanoma välitetään niin, että toinen ihminen tulee automaattisesti huomioitua. Hiljaisuuden jälkeinen kysymys on vuorovaikutuksen vaikuttavimpia välineitä. Avaamalla arviointikeskustelu aidolla kysymyksellä, avataan samalla yhteys arvioitavaan ja hänen ajatteluunsa. Kannattaa olla tarkka menettelytavan suhteen, pehmeä ihmisen suhteen ja jämässä asian suhteen.

Kuvio 8. Orientaatiomalli vuorovaikutteiseen arviointiin (Räsänen 2000, 230)

3.2.2 Ammattitaidon arviointi näyttötutkinnoissa

Opetushallituksen näyttötutkinnon oppaan (2000, 30) mukaan näyttötutkintojärjestelmän keskeisiä arvolähtökohtia ja toteuttamisperiaatteita ovat

- tasa-arvo
- aikuisväestön ja työelämän tarpeiden huomioon ottaminen
- käsitys aikuisesta tutkinnon suorittajana
- asiakaslähtöinen toiminta
- työelämäkeskeinen ammattitaito ja sen arviointi
- sekä toimiva, kolmikantaiseen edustukseen pohjautuva yhteistyö.

Näyttöjen arviointi on järjestelmällistä aineiston keräämistä, päätöksentekoa ja dokumentointia tutkinnon suorittajan ammatillisista valmiuksista. Olennaista on tutkintojen riippumattomuus ammattitaidon hankintatavasta. Koulutuksen kautta tai työelämässä hankittu ammattitaito on näytöillä tutkintoa suorittaessa tasa-arvoisessa asemassa, monipuolinen osaaminen ratkaisee. Tämä antaa mahdollisuuden ammatissa toimineille, kokemusta omaaville pätevöittää itsensä osajina tasavertaisena koulutuksen saaneisiin nähden. Näyttötutkintojen järjestäminen on prosessi, jossa opetusalan ja työelämän

toimijat analysoivat käsityksiään ammattitaidosta ja sen arvioinnista. Prosessi on myös monipuolisten työelämäyhteyksien kehittämisen väline.

Ammattitaito on prosessinomaista vastuullista ja perusteltua ongelmanratkaisua, jossa eri käsitteet sekä teoreettinen ja kokemuksellinen tieto yhdistyvät. Käsitys ammattitaidosta on perusta sille, millaisilla ammattiin liittyvillä työtehtävillä tutkinnon perusteissa määritelty ammattitaito pystytään arvioimaan.

Näytöissä osoitettua ammattitaitoa verrataan valtakunnallisten tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksiin.

Kolmikanta koostuu

KUVIO 9. Kolmikantaperiaate näyttötutkinnoissa. (Haapio-Hämäläinen, 2006)

- työntekijän edustajasta, joka on yleensä vastaavissa työtehtävissä toimiva henkilö tai on suorittanut samantasoisien koulutuksen
- työnantajan edustajasta, joka voi olla esimies, työnjohtaja, yrittäjä

- oppilaitoksen edustajasta, joka voi olla kouluttaja, näyttötutkintomestari

Arviointimenetelmät

Näyttöjen arviointi on prosessi, jossa arviointitiedon tuottamisella ja kirjaamisella on keskeinen merkitys. Arvioinnissa tulee käyttää monipuolisesti erilaisia ja ensisijaisesti laadullisia arviointimenetelmiä, kuten

- havainnointia
- haastatteluja
- kyselyjä
- aikaisempia dokumentoituja näyttöjä sekä
- itse- ja ryhmäarviointia.

Vain yhden menetelmän käytöllä ei välttämättä saada luotettavaa tulosta. Mikäli tutkinnon suorittajalla on aiemmin dokumentoituja näyttöjä, arvioijat arvioivat ne osana suoritettavan tutkinnon osan näyttöä (osoitettu osaaminen). Arvioinnin dokumentoinnissa otetaan huomioon ala- ja tutkintokohtaiset tarpeet (esim. kirjalliset työt, työnäytteet, kuvamateriaali).

Arviointiaineiston perusteella arviointipäätöksen tekevät työnantajan, työntekijöiden sekä kouluttajan edustajat kolmikantaisesti. Tutkinnon suorittajan itsearviointi otetaan hänen ammattitaitoaan mahdollisesti täsmentävänä huomioon arviointipäätöstä tehtäessä. Arviointikeskustelussa annettava palaute on osa hyvää arviointiprosessia. Hyvä arviointiaineisto on monipuolista ja se sisältää myös laadullista kuvausta.

Dokumentointi

Tutkinnon järjestäjä arkistoi kaikki arviointiin liittyvät asiakirjat, joihin on kirjattu ammattitaidon arviointi perusteluineen. Samoin tutkinnon järjestäjän vastuulla on arkistoida näytön aikana tuotetut arvioinnin kannalta keskeiset tuotokset. Vastuu todistusten arkistoinnista ja tarvittaessa kopion antamisesta tutkinnon suorittajalle on näyttötutkinnon järjestäjällä.

Arviointitietojen säilyttämisessä tulee ottaa huomioon arvioinnin oikaisupyyntömenettely. Kaikkea asiaan kuuluvaa arviointiaineistoa tulee säilyttää vähintään kaksi kuukautta, koska saatuaan tiedon arvioinnista tutkinnon tai tutkinnon osan suorittaja voi pyytää siihen oikaisua kahden kuukauden kuluessa. Dokumentoinnin tulee tapahtua siten, että sen avulla voidaan tarvittaessa tehdä uusi arviointi, vaikka tehty työ on jo kuihtunut (floristinen ala). Hylätyssä suorituksessa tulee mainita se tutkinnon perusteen kohta, jossa vaadittava osaaminen ei ole täytynyt sekä puutteet, jotka johtivat suorituksen hylkäämiseen. Kolmikanta tuottaa kirjallisen dokumentoinnin näytöstä.

Arvioinnin oikaisupyyntömenettely

Opiskelija voi lain mukaan kahden viikon kuluessa arvioinnista tiedon saatuaan pyytää opintojen etenemistä tai tutkinnon suorittamista koskevan arvioinnin uusimista. Kirjallinen pyyntö tehdään tutkintotoimikunnalle. Oppisopimuskoulutuksessa pyyntö tehdään työpaikalla tapahtuvasta koulutuksesta työnantajalle.

Oikaisuvaatimuksella annettuun päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta. Tutkinnon järjestäjän tulee tiedottaa tutkinnon suorittajalle oikaisumenettelystä.

Tutkinnon suorittajalla on oikeus saada kopiot omasta tutkintoon liittyvästä kirjallisesta tuotoksestaan (huom. vahinkotapauksissa salassapitositoumus) sekä arviointia suoritettaessa käytetyistä tai asiaa ratkaistaessa käytettävistä asiakirjoista. Mikäli arvioinnissa on tapahtunut selvä virhe, arvioijat voivat suorittaa uuden arvioinnin ilman virallista oikaisumenettelyä. Näytön arvioinnin kirjallinen oikaisupyyntö tehdään tutkintotoimikunnalle.

3.3 Arvioija koulutuksen toteuttaminen

Tutkinnon järjestäjän vastuulla on järjestää tutkinnon suorittajien määrään nähden riittävästi arvioijakoulutusta. Arvioijakoulutuksen tulee olla säännöllistä ja systemaattista. Tämän lisäksi arvioijat perehdytetään etukäteen kuhunkin yksittäiseen näyttötilanteeseen.

Tutkinnon järjestäjän on myös huolehdittava arvioijina toimivien henkilöiden tietojen ajantasaisuudesta. Näyttötutkintojärjestelmässä ja /tai kyseisen tutkinnon perusteissa tapahtuvista muutoksista tulee tiedottaa arvioijille riittävän tarkasti.

Järjestämissopimuksessa sovitaan arvioijina toimivien henkilöiden arviointitehtäviin perehdyttämisestä, arviointitaidon ylläpitämisestä ja kehittämisestä. Tavoitteena on taata tutkinnon suorittajille oikeudenmukainen ja ammattitaitoinen arviointi ja lisätä näyttötutkintoympäristöissä toimivien arviointitietämystä ja -taitoja sekä yleensä näyttötutkintojen tunnettavuutta työelämässä. Sekä lisätä yhteistyömahdollisuuksia tutkinnon järjestäjien ja työelämän edustajien välillä ja kehittää näyttötutkintojärjestelmää laadullisesti. Tutkinnon järjestäjän vastuulla on järjestää tutkinnon suorittajien määrään nähden riittävästi arvioijakoulutusta.

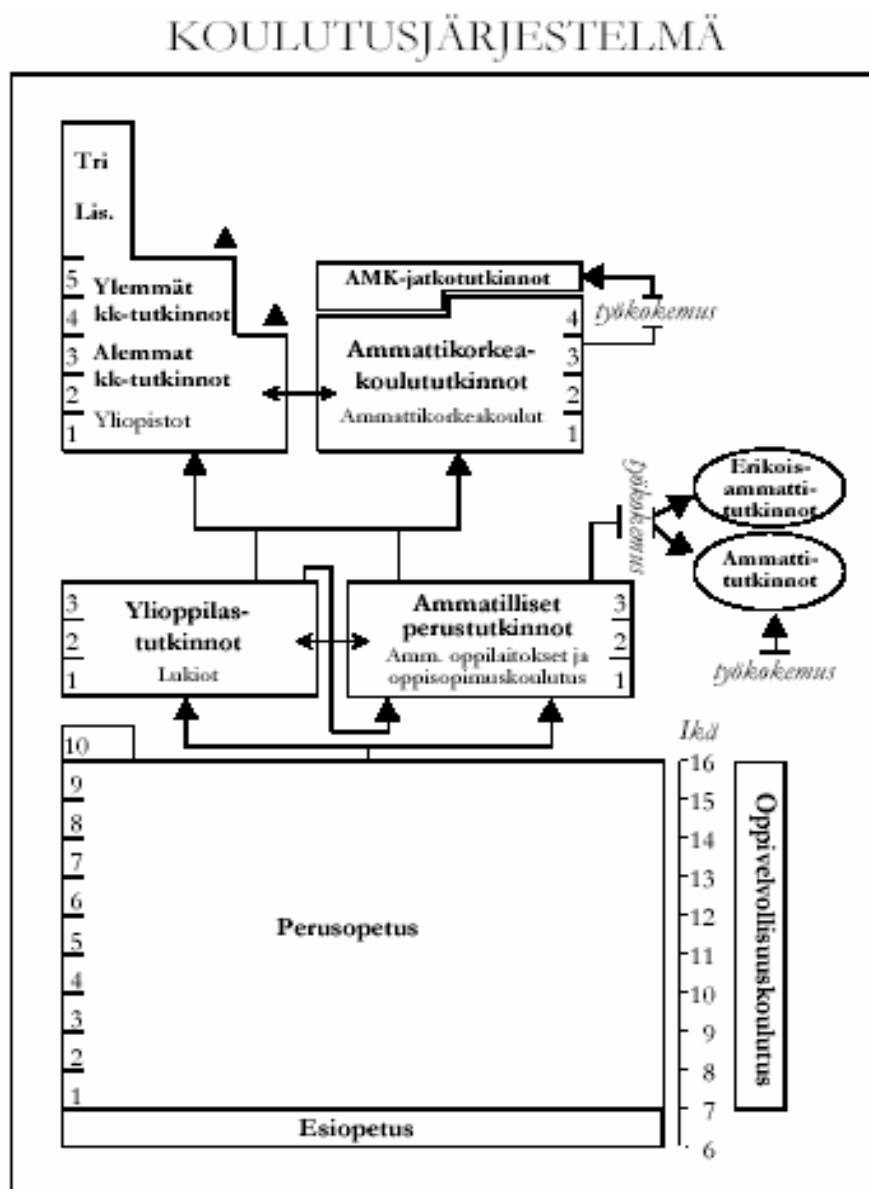
Tutkinnon järjestäjän tehtävänä on myös huolehtia siitä, että näyttöjen arvioijista vähintään yksi on suorittanut alan näyttötutkintomestarin koulutuksen (15 ov). Näyttötutkintomestarit ovat alansa tutkintojen ja näyttötutkintojärjestelmän asiantuntijoita. Järjestämissopimuksessa tutkinnon järjestäjät sitoutuvat vastaamaan siitä, että vähintään yksi arvioijista on näyttötutkintomestari. Suositeltavaa on, että myös tutkinnon vastuuhenkilöllä on näyttötutkintomestarin kelpoisuus.

Arvioijia valittaessa tulee harkita myös jääviyskysymyksiä. Jääviys voi tulla kyseeseen muun muassa työpaikkaohjaajien osalta sekä silloin, kun opettaja on keskeisesti ollut antamassa valmistavaa koulutusta.

4 AIKUISTEN NÄYTTÖTUTKINTOJÄRJESTELMÄ

4.1 Suomalainen koulutusjärjestelmä

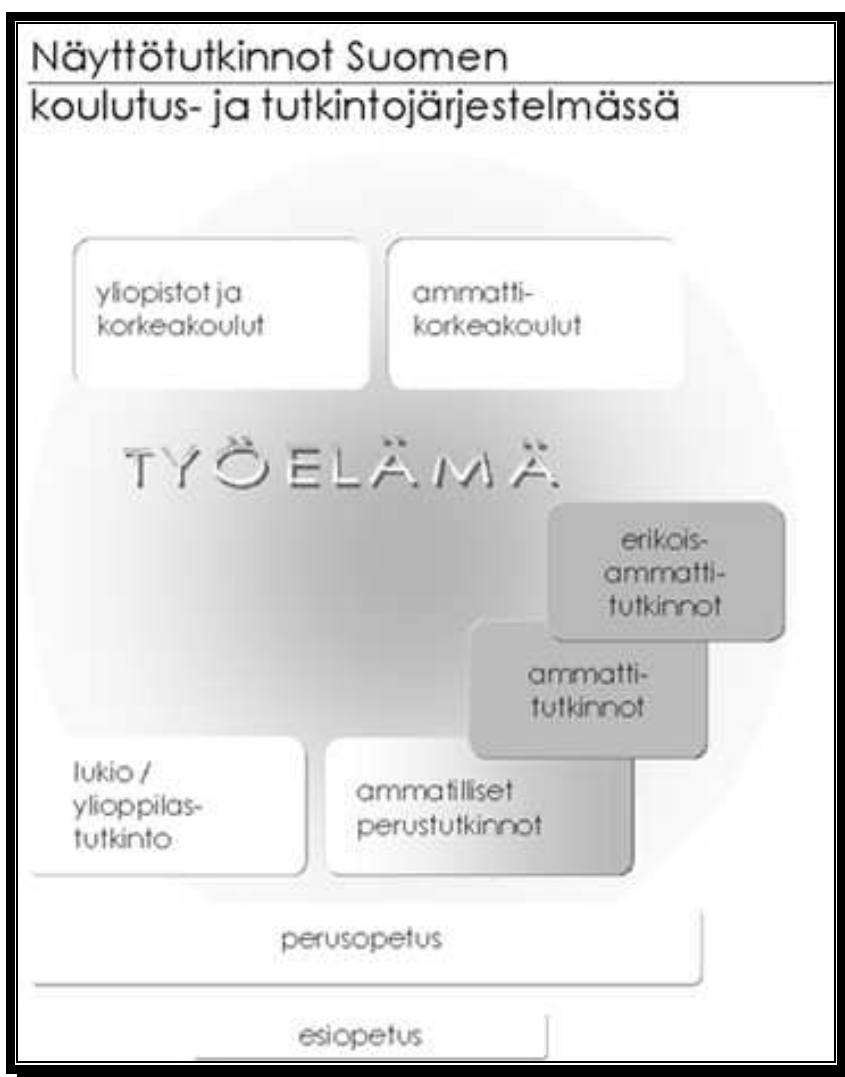
Suomen koulutusjärjestelmä muodostuu peruskoulusta, toisen asteen koulutuksesta sisältäen ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen sekä korkeakouluista, joita ovat ammattikorkeakoulut ja yliopistot. Aikuiskoulutusta tarjotaan kaikilla koulutustasoilla. Alla olevassa kuviossa on esitetty koulutusten kestot vuosina.

KUVIO 10. Suomalainen koulutusjärjestelmä. (<http://www.oph.fi/nayttotutkinnot/>)

4.2 Näyttötutkintojärjestelmä

Opetushallituksen internet sivulla (<http://www.oph.fi/nayttotutkinnot/>) kuvataan näyttötutkintoja kansallisessa tutkinto- ja koulutusjärjestelmässä. Näyttötutkintoja ovat ammatilliset perustutkinnot, ammattitutkinnot ja erikoisammattitutkinnot. Perustutkinnoissa osoitetaan ammattitaidon saavuttamiseksi tarpeelliset tiedot ja taidot, ammattitutkinnoissa osoitetaan alan ammattityöntekijältä vaadittu ammattitaito sekä erikoisammattitutkinnoissa alan vaativimpien työtehtävien hallinta. Näyttötutkinnot on kehitetty nimenomaan aikuisväestön sekä yritysten ja muiden työyhteisöjen kehitystarpeisiin. Näyttötutkintojen asemoitumista kansallisessa tutkintojärjestelmässä voidaan havainnollistaa seuraavalla kuviolla.

KUVIO 11. Näyttötutkinnot Suomen koulutus- ja tutkintojärjestelmässä.

Näyttötutkintoihin osallistuminen on kasvanut vuoden 1995 vajaasta 3000:sta yli 51000:een vuonna 2004.

Näyttötutkinnot otettiin käyttöön vuonna 1994. Lainsäädäntöä edelsi laaja ja innostunut kokeiluvaihe. Työmarkkinaosapuolet, opettajat ja opetushallinto toimivat ja kehittivät järjestelmää poikkeuksellisen saumattomassa yhteistyössä. Odotukset olivat korkealla. Olihan uudistuksen lähtökohta ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisen kannalta historiallisen merkittävä ja kansainvälisestikin varsin radikaali. Poliittista lisäpotkua annettiin valtioneuvoston hyväksymissä koulutuksen kehittämissuunnitelmissa. Ammatillinen aikuiskoulutus korkeakoulujen ulkopuolella päätettiin järjestää pääosin ammatillisiin perustutkintoihin, ammattitutkintoihin ja erikoisammattitutkintoihin valmistavana koulutuksena. Tutkintojärjestelmän edellytettiin kattavan kaikki keskeiset työelämässä tarvittavan osaamisen alueet. Niin ikään työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen odotettiin vahvemmin kytkeytyvän ammatilliseen tutkintojärjestelmään.

Tehtiin yksinkertainen mutta merkittävä oivallus siitä, miten tutkintojärjestelmällä voidaan edistää elinikäisen oppimisen periaatetta ja ennen kaikkea sen käytännön toteutusta yhteistyössä työelämän kanssa. Elinikäisen oppimisen periaatteessa on keskeinen havainto, että oppimista tapahtuu kaikissa elämänympäristöissä eikä yksinomaan kouluissa ja oppilaitoksissa. Olennaista on koulutusjärjestelmässä ja muissa yhteyksissä tapahtuvan oppimisen hahmottaminen yhdeksi kokonaisuudeksi sekä eri osa-alueiden tarkastelu elinikäisen oppimisen näkökulmasta.

Näyttötutkintojen järjestelmä, jonka keskeisimpänä periaatteena on rakentaa, kehittää ja suorittaa ammattitaidon hankkimistavasta ja opiskelutavasta riippumattomia tutkintoja, tukee mainiosti elinikäistä oppimista. Pyritään siihen, että eri tavoin aikuisväestölle syntynyt pätevyys tulee tutkinnoissa hyödynnetyksi ja myös siihen, että pätevoitymiseen motivoituvat aikuisryhmät, joille perinteiseen ja muodolliseen koulutukseen hakeutuminen on ylittämättömien kynnysten takana.

Harvat kieltävät, että pätevää oppimista tapahtuu käytännöllisesti katsoen kaikessa inhimillisessä toiminnassa. Kuitenkin koulutuksen ulkopuolella - ja monesti itse koulutuksessakin - tapahtuvan oppimisen arvioiminen on koettu ongelmaksi. Tästä syystä elinikäistä oppimista koskevassa keskustelussa on tyydytty usein puhumaan toiminnoista, joissa oppiminen on organisoitua, strukturoitua ja tietoista. Näin ollen oppimisprosessin rinnalle nousee keskeiseen asemaan osaamisen arviointijärjestelmä. Vain sen avulla voidaan eri yhteyksissä tapahtunutta oppimista arvioida samalla mitalla. Tässäkin mielessä näyttötutkinnot niihin liittyvine näyttöineen ovat avanneet uusia mahdollisuuksia.

4.3 Aikuisten näyttötutkinnot ja liiketalouden perustutkinto, merkonomi

Työelämäyhteistyö on tärkeää kaikessa elinikäisen oppimisen toteuttamisessa. Eritoten ammatillisen aikuiskoulutuksen ja työelämän tulee elää suorastaan symbioosissa. Koulutuksen tuloksellisuus on hyvien työelämäsuhteiden varassa ja työelämän tuloksellisuus puolestaan riippuu oleellisesti koulutuspalveluista ja niiden laadusta. Työelämäyhteistyö on näyttötutkintojen kulmakivi. Säännökset ja toimintatavat on laadittu ja sovittu siten, että työelämän osapuolten ja opetusalan konsensus on välttämätön koko tutkintotoiminnalle. Käyttöön otettavat tutkinnot hyväksytään, tutkintovaatimukset valmistellaan, tutkintotoimikunnat muodostetaan ja tutkintosuoritusten laatu varmistetaan aina ja kaikissa tapauksissa kolmikantaisena yhteistyönä.

Näyttötutkinnot rakentuvat siis kolmelle kulmakivelle: tutkintojen ammattitaidon hankkimistavasta riippumattomuudelle, osaamisen näyttämiseksi ja näytön arvioinnille sekä työelämän ja opetusalan yhteistyölle. Tutkintotoiminnan ja tutkintosuoritusten työelämälähtöisen sertifiointin rinnalle nousee kuitenkin erittäin tärkeänä kysymys tutkintoihin valmistavasta aikuiskoulutuksesta.

Näyttötutkintojen suorittaminen pelkän työkokemuksen ja työssä oppimisen varassa on ollut vähäistä – alle 10 prosenttia suorituksista.

Valmistavakoulutus ja opiskelu säilyttävät aikuisillakin tärkeän asemansa. Näyttötutkinnot ovat muuttaneet kuitenkin oleellisesti aikuiskoulutuksen ohjausjärjestelmää.

Tutkintovaatimukset ja niiden arviointi johdetaan työelämästä. Näyttötilaisuuksia ei laadita ja suunnitella olemassa olevan koulutuksen mukaan, millä estetään tutkinnon muodostuminen käytännössä jonkinlaiseksi koulutuksen päättötutkinnoksi. Koulutuksen järjestäjille keskeiseksi ohjenuoraksi tulevat tutkintovaatimuksissa määritelty ammattipätevyys sekä sen arviointia koskevat perusteet. Aikuiskoulutuksen järjestäjät ovat joutuneet aktiivisesti paneutumaan omaan opetus- ja näyttösuunnitteluunsa sekä opetuksen yksilöllistämiseen henkilökohtaisten opiskeluohjelmien pohjalta. Tuloksena on odotettu tehokkaampaa ja jatkuvasti aktiivista aikuiskoulutusjärjestelmää.

Niin tutkintoihin valmistavan koulutuksen kuin tutkintojen suorittamisen tulee olla joustavaa ja aikuisten erilaisiin elämäntilanteisiin soveltuva. Tutkinto on voitava suorittaa osina. Juuri tätä silmällä pitäen tutkinnot on rakennettu modulaarisesti työelämän tehtävä- ja toimintakokonaisuuksia noudattaen. Näyttöjä ei koota koko tutkintoa koskeviksi mittaviksi koejärjestelyiksi, vaan näytöt voidaan antaa joustavasti moduuleittain valmistavan koulutuksen osana. Näihin samoihin moduliperustaisiin näyttöihin voivat hakeutua myös valmistavan koulutuksen ulkopuolelta tulevat kokelaat. Tutkintojärjestelmän joustava toiminta edellyttää siis valmistavan koulutuksen jäsentymistä tutkintojen osien mukaisesti.

Ammatillisen aikuiskoulutuksen kehittämisen pääsuunnaksi on valittu ja päätetty työelämän kehitystä tukeva tutkinnollistaminen. Eri tavoin järjestetyn ja rahoitetun aikuiskoulutuksen kehittäminen ja näyttötutkinnot kulkevat ”käsi kädessä”.

Merkonomitutkinnon Liitetalous ja hallinto-osan näytöt on kettu haastavaksi toteuttaa työelämässä, minkä vuoksi tutkinnon suorittaminen on muotoutunut liian oppilaitoskeskeiseksi. Tutkinnon osa on laaja-alainen; se antaa valmiudet

toimia niin asiakaspalvelun ja markkinoinnin, kaupan, toimistopalvelujen kuin taloushallinnonkin erityyppisissä tehtävissä. Tehtäväkokonaisuuksia on useita, eikä kaikkea osaamista pystytä yleensäkään samassa työpaikassa näyttämään eikä siten arvioimaan.

Näistä syistä näyttöyhteistyötä yritysten kanssa oli kehitettävä. Yhteistyön lähtökohtana oli yhteistyöstä saatavien hyötyjen informointi, yrityksiä oli informoitava yrityksille ja työntekijöille yhteistyöstä koituvista monipuolisista hyödyistä. Tämä tausta oli lähtökohtana projektille, jossa etsittiin yrityksiä näyttöympäristöiksi, yrityksistä henkilöitä näyttöyhteistyöhön ja toiminaan näyttöjen arvioijina.

Hakemuksessa tavoitteena oli lähteä kehittämään arvioijakoulutusta Jyväskylän aikuisopistossa kaupan ja hallinnon alalle näyttötutkintojen arvioinnin tueksi, jotta arviointia saataisiin systematisoiduksi. Tavoitteena oli arvioinnin laatutason varmistuminen ja arviointiin perehtyneen arvioijaverkoston luominen.

Arvioijakoulutukseen osallistumisen parantaisi yrityksen koulutus- ja kehittämismyönteisen imagon luomista ja arviointikoulutus toimisi väylänä henkilöstön kehittämiseen. Yrityksen omien toimintojen kehittyminen mahdollistuisi ammattitaidon monipuolistumisen myötä ja kouluttautumishalukkuus kasvaisi.

Tavoitteena oli myös, että työnantajat ja työntekijäarvioijat kehittyvät ammatillisen osaamisen arvioijina ja siten myös oman työnsä kehittäjinä.

Konkreettisina tavoitteina oli

- ❖ saada aikaan arvioijakoulutus tuotteena (1 ov)
- ❖ 24 henkilöä suorittamaan arvioijakoulutus
- ❖ saada toimiva arvioijaverkosto.

4.3.1 Projektin ohjaus ja toteutus

Jyväskylän aikuisopiston ohjausryhmän muodostivat yksikönjohtaja Pirjo Kauhanen ja koulutuspäällikkö Leena Kela. Projektin toteuttivat koulutuspäällikkö Pirjo Tammikari, kouluttaja Pirjo Karjalainen ja Jari

Uimonen. Projektin lisäksi kehitystyötä tekivät muut Liiketalous ja markkinointi-alan kouluttajat yhdessä yritysten työntekijöiden ja työnantajien kanssa.

Projektissa työelämän edustajina toimivat yrittäjä Erja Laaksonen ja johdon assistentti Pirjo Koponen. Lisäksi työelämän edustajina näyttöjen kehittämistyötä tekivät yrittäjä Tiia Hämäläinen ja toimistopäällikkö Eija Haapio, jolle projekti samalla toimi aineistona kehittämishankkeeseen.

Arvioijakoulutuksen toteutuksen kuvaus

Aiemmassa projektissamme oli arvioijakoulutuksesta kiinnostuneisuutta kysely yrityksiltä, joissa oli työssäoppijoita tai oppisopimusopiskelijoita. Nyt lähetettiin tietoa arvioijakoulutuksesta ja lähetettiin kysely arviointiosaamisesta ja ilmoittautumislomake, jossa saattoi myös ilmoittaa, ettei ajankohta nyt sopinut, mutta myöhemmin kyllä olisi halukas osallistumaan.

Arvioijakoulutuksen muoto ja menetelmät lyötiin lukkoon aika nopeasti, kun saatiin tietää, että valmis maakunnallinen näyttöjen arvioijakoulutuksen aineisto oli koekäytössä Optima-verkko-oppimisympäristössä.

Halusimme arvioijakoulutukseen lähiopiskeluiltoja, jotta koulutuksen aikana osallistujat voisivat vaihtaa kokemuksia ja tutustua toisiinsa.

Koulutus päätettiin toteuttaa siten, että koulutus muodostuisi

- ❖ kahdesta lähiopetusillasta ja koulutuksen päätösillasta (liite esite)
- ❖ mahdollisuudesta opiskella verkossa ja suorittaa arviointipassi
- ❖ osallistua yhteen tai useampaan näytön arviointiin joko omassa työpaikassa tai oppilaitoksessa toteutettaviin näyttöihin. Arviointiin liittyi myös ohjausta joko yrityksessä toteutettuna tai esim. sähköpostitse tai puhelimitse sopimuksen mukaan.

Päätettiin, että arviointipassin suorittaminenkin pelkästään antaisi koulutuksesta suoritusmerkinnän.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA TULOKSET

5.1 Toteutus

Kehittämishankkeemme ajatus syntyi koulutuspäällikkö Pirjo Tammikarin aloitteesta. Hankkeemme pyrki pureutumaan työelämän tutkintoihin yleisesti. Osallistumme kehittämishankkeessa näyttöjen työelämäläheistäminen sekä arviointikoulutus – projekteihin sekä opettajakoulutuksen opiskelijoina että osittain arviointikoulutuksen toteuttajina ja suorittajina. Lisäksi tavoitteena oli tuoda myös uusia kehittämisideoita aikuiskoulutuksen näyttöihin.

Arviointikoulutuksessa arvioija tutustui tutkinnon arviointikriteereihin ja liiketalouden perustutkinnon, merkonomien perusteisiin tai muun kaupan ja hallinnon alan tutkinnon perusteisiin. Näyttöjen järjestäjä toteutti 1 opintoviikon laajuisen arviointikoulutuksen erilaisten kaupan ja hallinnon alan työpaikkojen henkilöille, jotka olivat arvioineet tai tulevat arvioimaan näyttöjä. Lisäksi arviointikoulutuksessa oleva henkilö arvioi koulutuksen aikana vähintään yhden näytön.

Kohderyhmänä olivat arvioinnista ja ohjauksesta kiinnostuneet yritykset ja yksityishenkilöt kaupan ja hallinnon alalta. Lisäarvona arviointiin mukaan lähtevien yritysten osalta olisi, että ne tulevat tunnetuiksi koulutus- ja kehittämismyönteisinä työnantajina; tämä on väylä oman henkilöstön kehittämiseen sekä yrityksen omien toimintojen kehittyminen mahdollistuu ammattitaidon monipuolistumisen myötä. Lisäksi kouluttautumishalukkuus kasvaa ja arviointiin mukaan lähteneet henkilöt kehittyvät ammatillisen osaamisen arvioijina.

Työssäoppijoiden näyttötutkintojen ohjaus- ja arviointitehtävissä toimiville järjestettiin koulutusta ja perehdytystä ammattitaidon arviointiin. Koulutus sisälsi kahtena iltana järjestettävänä koulutuksena tietoa näyttötutkintojärjestelmästä ja arvioinnista, jota voi opiskella vaihtoehtoisesti myös verkko-opintoina. Koulutuksen aikana annettiin verkko-opastusta ja oikeudet Optima-alustan käyttöön. Lisäksi jokainen arvioija arvioi yhden näytön. Toisena vaihtoehtona oli suorittaa koulutus laajemmin verkko-

opintoina ns. ”ammattipassina”. Ohjaus tutkinnon tavoitteisiin ja arviointikohteisiin sekä kriteerit käytiin yhdessä läpi ennen näyttöjä. Kolmantena koulutusiltana käytiin läpi arviointikokemuksia sekä pyydettiin koulutukseen osallistujilta koulutuspalautte. Lisäksi jaettiin todistukset osallistuneille arvioijille.

Ensimmäinen koulutusilta keskittyi näyttöjärjestelmään. Illan aikana osallistujat saivat tietoa näyttötutkintojärjestelmästä sen historiasta sekä laista ja asetuksista (L631/98 ja L 602/2005 sekä asetukset A 812/98 ja A 1202/2005).

Toisena koulutusiltana käytiin läpi näyttötutkintoa arvioijan näkökulmasta. Luennoitsijana oli Piia Kolho. Illan aikana käytiin läpi

- ❖ järjestelmän taustaa
- ❖ ennakkoinformaatio
- ❖ kirjallinen aineisto
- ❖ arvioijan tehtävät
- ❖ miten arvioidaan
- ❖ arviointi käytännössä
- ❖ laadullisista arviointistrategioista
- ❖ arvioijien valinta

Arvioijan tulee muistaa se, että hän tulee ns. mustaan aukkoon, josta on löydettävä oikeudenmukainen tie tutkinnon suorittajan osaamiseen.

Kolmas koulutusilta käydään projektin lopussa kesäkuussa, jossa kerätään arviointikokemuksia ja koulutuspalautetta projektista. Osallistujille jaetaan todistukset.

5.2 Tulokset

Näytöt työelämälähtöisemmiksi ja systematisoiduimmiksi Liiketalouden perustutkinto, merkonomin Liiketalous ja hallinto-tutkinnon osasta voidaan työssä näyttönä toteuttaa näytön antajasta ja työpaikasta riippuen noin 60–70%. Parannus entiseen koskee etenkin päiväopiskelijoita, joilla työpaikkakohtainen näyttö on mahdollistunut osin tämän projektin, osin näytöt

mahdollistavan opintojen toteutusmuutoksen myötä: liiketalous ja markkinointiosaamiseen on liitetty työssäoppimisjakso (2kk).

Näyttöyhteistyö mahdollistaa näyttöjen systematisoidumman järjestelyn, kun näytön arvioijat ovat perehtyneet näyttöjen järjestämiseen ja arviointiin. Yritysten henkilöstö tuntee paremmin näyttötutkintojärjestelmän ja pystyy arvioimaan näyttöjä, kun on keskusteltu ja sovittu yhtenäinen näyttöjen toteuttamislinja.

Tavoitteiden realisoituminen

Tavoitteena oli saada 24 henkilöä osallistumaan arvioijakoulutukseen ja suorittamaan yhden opintoviikon mittainen koulutus. Yritykset olivat kiinnostuneita toteutuvasta arvioijakoulutuksesta ja koulutukseen ilmoittautuikin 31 yritysten arvioinnista kiinnostunutta henkilöä, tavoitteet vaikuttivat toteutuvan. Yritysten kevätkiireiden ja tiukan aikataulun vuoksi tavoitteista kuitenkin jäätin, mutta työ yhteistyöyritysten kanssa jatkuu.

Arviointikoulutus (1 ov) tuotteena toteutui ja tuotteena saatiin arviointiosaamisen -selvityslomake, sekä arviointikoulutuksen palautelomake. Arvioijakoulutukseen osallistui 31 henkilöä, joista projektin aikana arvioijakoulutuksen suoritti 11 henkilöä, sekä projektin jälkeen sen suorittaa 15 henkilöä. Arvioijaverkosto muodostuu Liiketalouden perustutkinnon, merkonomi 15 henkilöstä ja Myynnin ammattitutkinnon neljästä henkilöstä.

Arvioijakoulutusta tässä muodossa ei ollut aiemmin järjestetty. Aiemmat arvioijat on perehdytetty yrityksissä henkilökohtaisesti ennen arviointitilaisuutta. Oppisopimusopiskelijoiden yritysten ohjaajia ja arvioijia on perehdytetty myös koulutuksen alussa järjestetyissä infotilaisuuksissa. Yleistä koulutusta näyttötutkintojärjestelmästä ja arvioinnista ei kuitenkaan ole järjestetty aiemmin. Kuitenkin tärkeää on, että yritykset toimivat omien tavoitteidensa mukaisesti, ja niihin projektissa jouduttiin sopeutumaan.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työelämän tutkintojen tavoitteena on näyttää ammatillinen osaaminen työssä. Tutkintoihin johtavien näyttöjen järjestäminen työpaikoilla on osoittautunut hankalaksi. Lisäksi työelämän edustajien saaminen näyttöjen arvioijiksi on ollut haaste näyttöjä järjestäville oppilaitoksille.

Puimme kehittämishankkeemme tutkimusongelman seuraavien kysymysten muotoon:

1. Miten Liiketalouden perustutkinnon, merkonomi perusosan voi työssä käyvä suorittaa työpaikallaan?
2. Miten yrityksistä saadaan kiinnostuneita henkilöitä arviointikoulutukseen?
3. Miten suunnitella ja toteuttaa arviointikoulutus?

Kaikkiin kysymyksiin emme tässä tutkimuksessa saaneet vastausta. Kuitenkin arviointikoulutus, joka oli tutkimusprosessin keskeinen ongelma, toteutui. Kynnys lähteä osallistumaan ja osittain toteuttamaankin arvioijakoulutusta oli meille opiskelijoina korkea. Syynä siihen olivat kokemukset ”oikeaoppisista, korkeatasoisista” näyttötutkintomestarikoulutuksista, joissa ammattipedagogit täydennyskouluttavat aikuiskouluttajia. Todellisuus osoittautui kuitenkin toisenlaiseksi, ei ollenkaan liian vaativaksi. Tärkeintä oli ymmärtää koulutukseen tulevien tarpeet ja ottaa esille näyttötutkintojen filosofia ja keskeiset painopisteet.

Nämä nousivatkin yhteisissä suunnittelupalavereissa nopeasti esille. Näyttötutkintojärjestelmä ja arviointi muodostivat kaksi lähiopetusiltaa, arvioinnin toteutus ajoitettiin arviointiin liittyvän koulutuksen jälkeen toteutettavaksi ja lopuksi olivat palautteen anto ja arviointikeskustelut.

Pirjo Kauhasen koostama aineisto näyttötutkintojärjestelmästä sisälsi keskeiset kohdat, jonka perusteella oli jo mahdollisuus arvioijapassin suorittamiseen. Arviointia koskevaa Pia Kolhon osuutta pidettiin erittäin hyvänä yrittäjyysnäkökulman ja käytännönläheisten esimerkkien vuoksi.

Tutkintokohtainen arviointiosa toteutettiin eriyttämällä eri tutkinnoista kiinnostuneet eri tutkintovastaavien ohjaukseen. Liiketalouden perustutkinnon, merkonomien ja myynnin ammattitutkinnon arviointikäytännöt esiteltiin näistä tutkinnoista kiinnostuneille.

Näyttöjä järjestävän oppilaitoksen verkkoympäristöön suunniteltu näyttötutkintojen arvioijapassiin liittyvä aineisto osoittautui suurimmalle osalle käyttäjistä helpoksi. Ainoastaan muutamat passin suorittajista kokivat aineiston vaikeaksi. Viimeisenä kontaktiin osallistuneiden opiskelijoiden koulutuspäivänä käytiin palautekeskustelu. Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat seuraavat kohteet, mikäli koulutus olisi 2 opintoviikon laajuinen:

- ❖ vielä enemmän keskustelumahdollisuuksia koulutuksessa olevien kesken esim. näyttöjen arviointitapahtumien jälkeen
- ❖ enemmän teorian läpikäymistä; nyt näyttötutkintojärjestelmästä tuli vasta kehykset, mutta syvennystä jäi uupumaan.
- ❖ yhteisen näyttötutkintojen aineiston saatavuutta voisi kehittää siten, että se olisi siitä kiinnostuneiden yritysten arvioijien käytössä muulloinkin kuin vain koulutuksen yhteydessä.
- ❖ Nyt huolena oli Optima-oikeuksien lakkaaminen koulutuksen päättymisen myötä; kaikki eivät olleet ennättäneet aineistoa käydä läpi ajan kanssa.
- ❖ Yhteinen ja yhtäläinen maakunnallinen koulutus selkeyttäisi ja raamittaisi niin yritysten kuin näyttöjen järjestäjienkin arviointikäytäntöjä. Koulutuksessa pitäisi olla ensin yleinen näyttötutkintojärjestelmää koskeva osa, sitten tutkintokohtainen osa tarkempine arviointikäytänteineen.

Oppimistilanteiden suunnitteluun ja toteutukseen sekä oppimisen arviointiprosessiinhan vaikuttavat oppimiskäsitysten lisäksi myös mm. erilaiset ennakkokäsitykset ja -asenteet, opettajan persoonaan liittyvät seikat sekä monet muut muuttujat. Tämäkin tutkimus saatiin monenlaisista ennakkokäsityksistä huolimatta päätökseen sekä pystyttiin tuottamaan myös konkreettisia tuloksia.

6.1 Yhteistyön hedelmät näkyvät

Yrityksen näkökulmasta tarkastellen oppilaitosyhteistyö tarjoaa useita etuja yritykselle. Ensinnäkin työvoiman rekrytointimahdollisuus paranee ja yritys nostaa koulutus- ja kehittämismyönteistä imagoa. Toiseksi yrityksen oman toiminnan arviointi ja kehittäminen paranee sekä laajennetaan yhteistyöverkostoa. Kolmanneksi ammatillisen osaamisen arviointi kehittyy, sekä oma työ ja työyhteisö kehittyvät. Oppilaitoksen näkökulmasta tarkastellen se saa yhteistyökumppaneita sekä näyttöjen toteutus systematisoituu ja tulee osaksi todellista työtä. Lisäksi opiskelijalla on mahdollisuus näyttää osaaminen aidossa työympäristössä ja näin syventää osaamistaan. Tulevaisuudessa yritysten tarpeet ja todellisuus ovatkin tulossa yhä voimakkaammin mukaan näyttösuunnitteluun.

LÄHTEET

- Beatty & Nunan. 2004. Computer-mediated collaborative learning. System. Volume 32, Issue 2, June 2004.
- De Wolf Henk. Universities in the network society. Teoksessa Virtual University? Educational Environments of the Future. Edited by Henk J. van der Molen. Wenner-Gren international series. Volume 79. 2001 London.
- Holopainen, P. 2001. Arviointi osaksi opetuksen arkea. Johdannoksi -osuus. Teoksessa Arviointi opetuksen ja oppimisen ohjausta tukevana toimintana. Tukea tarvitsevien opetuksen kehittäminen kunnissa ja oppilaitoksissa. Toim. Pirkko Holopainen, Oiva Ikonen & Terhi Ojala. Opetushallitus. Kehittyvä koulutus 1/2001. Helsinki 2001.
- Keuruulainen, H. 1993, 2006. Arvioinnin kehittymisen keskeiset kysymykset, JAMK. Luentomateriaali.
- Leppilampi, A & Sahlberg, P. 1997. Yksinään vai yhteisvoimin? Yhdessäoppimisen mahdollisuuksia etsimässä. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Nevgi Anne. Koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategian 1995–99 vaikuttavuuden arviointi. Opetusministeriön työryhmien muistioita. 25:2000.
- Pehu-Voima, S. & Hämäläinen, K. 2000. Opetusta kehittävää arviointia. Korkeakoulujen arviointineuvoston julkaisuja 17:1999. Helsinki 2000.
- Rauste-von Wright, M. 1997. Opettaja tienhaarassa. Juva: WSOY.
- Ruohotie, P. 1998. Motivaatio, tahto ja oppiminen. Edita.
- Räsänen, J. 2000. Kehityksen ulottuvuuksia. Kehityssuuntautunut oppiminen ja -arviointi
- Siljander, P. 2002. Systemaattinen johdatus kasvatustieteeseen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Suojanen, U. 1992. Kehittämishanke koulutuksen ja ammatillisen kehittämisen välineenä, Loimaan kirjapaino Oy.
- Tynjälä, P. 1999. Konstruktivistinen oppimiskäsitys ja asiantuntijuuden edellytysten rakentaminen koulussa. Teoksessa: Oppiminen ja asiantuntijuus. 160–179. Toim. Enäpelto, A & Tynjälä, P. Juva: WSOY.

Muut lähteet

<http://www.vte.fi/sisu/oppimisk/index.htm>

<http://www.comlab.hut.fi/opetus/600/Suomeksi/Seminaari/harkat/alanne.htm>

Torvinen Mirva, 2005. Onni- verkko-opas, Lähihoitajaopiskelijoiden toiminnallisen opinnäytetyön teon tueksi, Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu, kehittämistehtävä.

<http://www.oph.fi/amatillinenesr/>

Ote opetus & teknologia lehti 3/2006, s.16–19

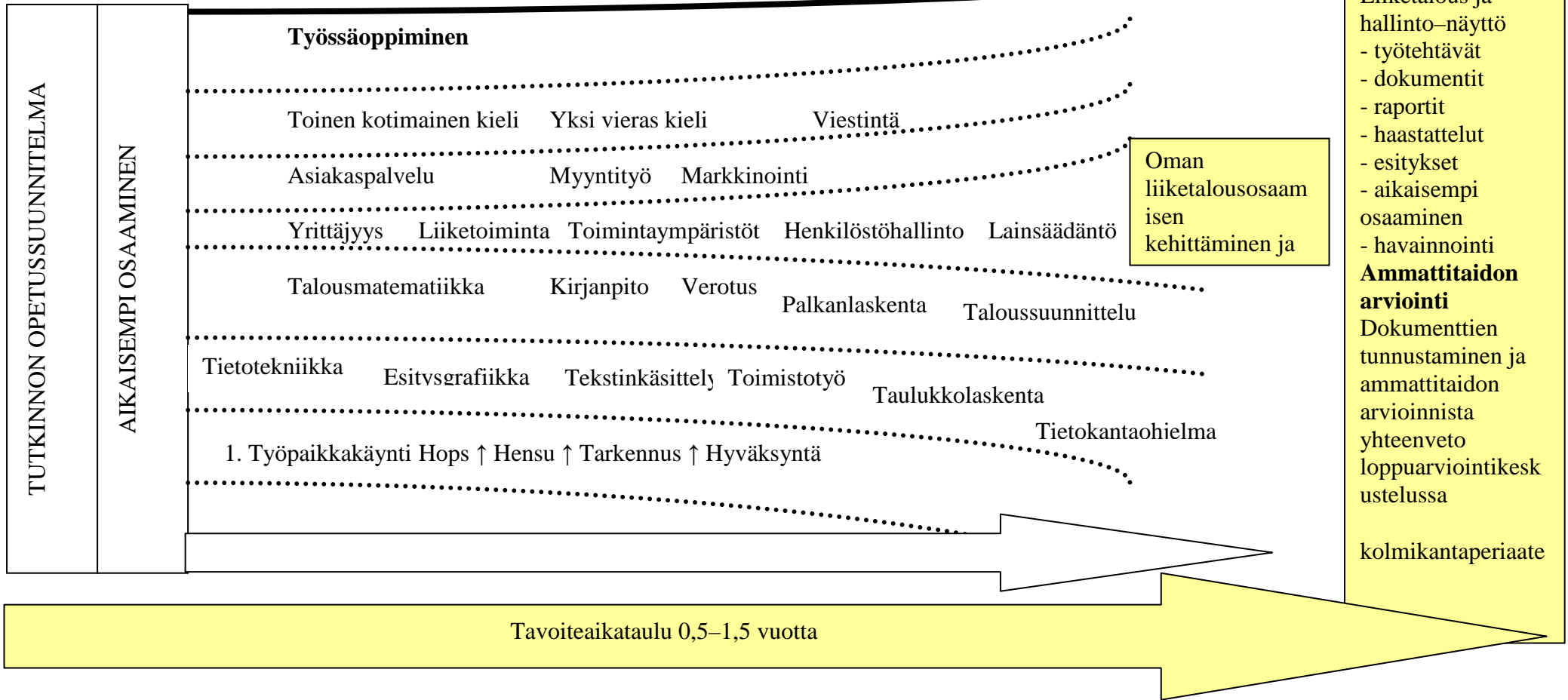
<http://virtuaaliyliopisto.jyu.fi/materiaali/verkko-opetus/>

<http://openetti.aokk.fi/ntm2001/ARVIOINTI.htm>

LIITTEET

LIITE 1 Liiketalouden perustutkinnon, merkonomi perusosan kuvaus. Lähde: Jyväskylän aikuisopisto. Näyttöohje 2005, 2.

T
U
T
K
I
N
N
O
N
P
E
R
U
S
T
E
E
T

LIITE 2 Arvioijan muistilista

Ennen näyttötilaisuutta

- varmista tiedonkulku näyttöpaikan, yhteyshenkilön ja yhteystietojen osalta
- keskustele oppilaitoksen edustajan ja tutkinnon suorittajan kanssa näyttöön käytettävästä ajasta ja suhteuta se omaan työhösi
- selvitä tutkinnon suorittajan henkilötiedot
- tarkista ja selvitä mistä tutkinnosta on kysymys (pt/at/eat)
- perehdy tutkintoon ja arviointiin
- selvitä näytettävät tutkinnon osat ja tehtävät
- sovi tarvittaessa perehdyttämisaikajankoa kouluttaja-arvioijan tai vastuukouluttajan kanssa
- sovi aikataulu muiden mahdollisesti tarvittavien työpaikka-arvioijien kanssa
- selvitä mahdolliset kustannukset
- selvitä mahdollinen yhteistyö muiden arvioijien kanssa (samanaikaiset näytöt)

Näyttötilaisuuden aikana

- kerää materiaali, jonka pohjalta arviointi tehdään
- keskustele oppilaitoksen edustajan ja tutkinnon suorittajan kanssa näytön arvioinnin ajankohdasta ja arviointikeskustelusta

Näyttötilaisuuden jälkeen

- tee oma arviointisi kirjallisesti arviointikeskustelua varten
- osallistu arviointikeskusteluun, jossa tehdään yhteinen arviointipäätös
- arvioi näyttöjärjestelyjä ja anna palautetta tutkinnon suorittajalle ja tutkinnon järjestäjälle
- kehitä työpaikkasi näyttöjä, tee ehdotuksia järjestelmän kehittämiseksi